

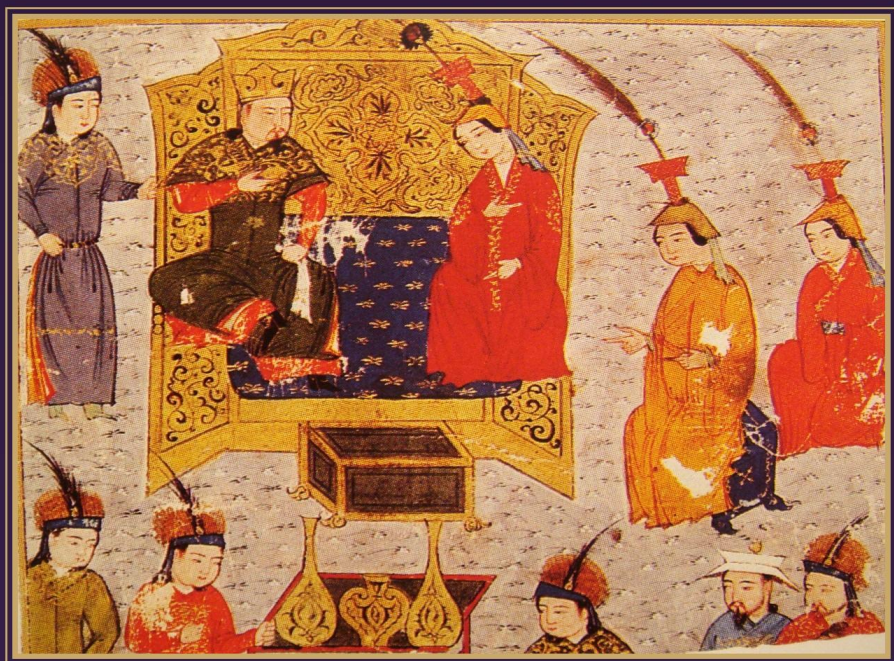

Ze Sborníku letopisů · Džámi at-tavárich

Dějiny Toluj-chána a Gүjүk-chána

Sborník letopisů

Rašíd ad-Dín

4. svazek řady

Staré texty

Dějiny Toluj-chána a GÜJÜK-chána

Rašíd ad-Dín

2026-09-25

Obsah

Ediční poznámka	3
Hlavní postavy a pojmy	4
Začátek dějin Toluj-chána, syna Čingischánova	6
Dějiny Toluj-chána, jež se dělí na tři části	6
Část první: výklad jeho rodokmenu a zmínka o jeho chatunách, synech a vnucích, kteří se až do této doby rozvětvili, kromě těch z jeho potomků, kteří byli vládci –o každém z nich bude pojednáno zvlášť v samostatném oddílu, s Boží pomocí a přispěním	7
První syn Toluj-chána: Möngke-kaan	9
Druhý syn Toluj-chána: Džörike	9
Třetí syn Toluj-chána: Kutuktu	9
Čtvrtý syn Toluj-chána: Kublaj-kaan	10
Pátý syn Toluj-chána: Hülegü-chán	10
Šestý syn Toluj-chána: Arik-böke	11
Sedmý syn Toluj-chána: Böčök	11
Osmý syn Toluj-chána: Möge	12
Devátý syn Toluj-chána: Sögetej (?)	12
Desátý syn Toluj-chána: Sübügetej	13
Část druhá: Dějiny Toluj-chána, syna Čingischánova –o jeho dějinách a příbězích mimo to, co bylo nutno povědět v	

dějinách jeho otce a bratrů, a jejich souhrn; vyobrazení trůnu, chatun, princů a emírů při jeho nastolení; zmínka o bitvách, které svedl, a o vítězstvích, jichž dosáhl; a délka a trvání jeho vlády	14
Vyprávění o tom, jak Toluj-chán za otcova života dlel v jeho službách, sváděl bitvy a dobýval města	15
Vyprávění o tom, jak se Toluj-chán po otcově smrti pevně usadil v původním jurtu a v otcově sídle, které mu právem náleželo, jak byl zajedno s bratry, o bitvách, které svedl, o vítězstvích, jichž dosáhl, a o jeho konci . .	18
O jeho svornosti s bratry a o jeho bitvách a vítězstvích po otcově smrti	18
O konci jeho života a o příčině jeho nemoci a smrti . . .	19
Vyprávění o Toluj-chánově chatun Sorchachtani-beki a o jeho synech po jeho smrti až do doby, kdy se úsilím a přičiněním matky a působením její schopnosti a rozumu dostali ke kaanství a vládě	20
Dějiny Gүjүk-chána, syna Ögedeje-kaana, syna Čingischánova	24
Část první: o jeho rodokmenu; výklad a podrobný popis jeho chotí a větví jeho synů a vnuků, jak se až dodnes rozvětvily; rodokmenná tabulka těchto větví však byla zakreslena ve větví jeho otce	25
Část druhá dějin Gүjүk-chána: o dějinách a příbězích doby jeho panování, o podobě trůnu, chatun, princů a emírů ve chvíli, kdy usedl na chánský stolec, zmínka o bitvách, které svedl, a o vítězstvích, jichž se mu dostalo, a úvod k jeho nastolení	27
Úvod	28
Příběh o nastolení Gүjүk-chána na chánský trůn	33
Příběh o konci vlády Gүjүk-chána, o jeho štědrosti a velkorysosti, o jeho výpravě k Emilu a o jeho smrti v okolí Samarkandu	37
Část třetí dějin Gүjүk-chána: o jeho chvályhodném chování a povaze, o bilizích, podobenstvích a dobrých moudrých	

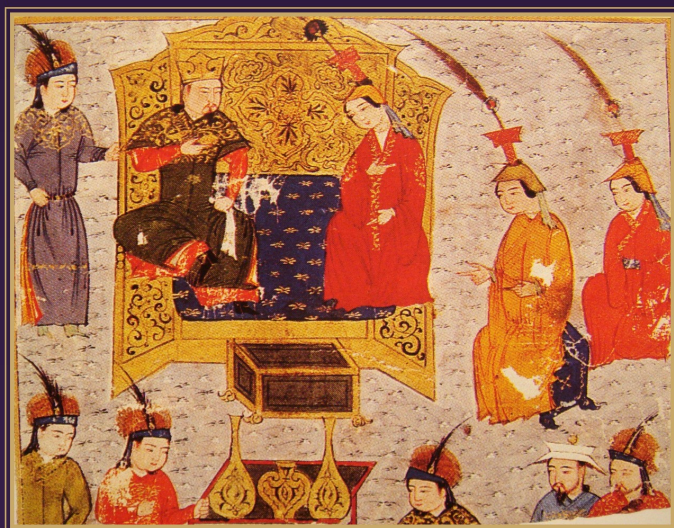
výrocích, které pronesl a nařídil, a o příbězích a událostech, které se v jeho době přihodily a nebyly pojaty do dvou předchozích částí –rozptýlené a neuspořádané, jak se o nich lze dovědět z různých knih a od různých lidí	40
Dějiny panovníků Chitaje a Mačínu, emírů, chalífů, sultánů, králů a atabegů íránské země, Egypta, Sýrie a Maghribu, kteří byli po pět let, od počátku roku <i>bars-jil</i> , jímž je rok gepardu a jenž připadl na měsíc ša'bán roku 639 (1242), až do konce roku <i>morin-jil</i> , roku koně, odpovídajícího ramadánu roku 643 (1246), současníky Töregene-chatun a Gүjүk-chána –stručně a zkratkou. Chvála Bohu, Pánu světů.	44
Dějiny panovníků Chitaje a Mačínu, kteří byli v tomto pětiletém období	44
Dějiny emírů, chalífů, sultánů, králů a atabegů, kteří byli v tomto období	45
Dějiny emírů	45
Dějiny chalífů	45
Dějiny sultánů	47
Dějiny králů a atabegů	47
Tiráž	49
O Starých textech	49
O zakladateli	50
Volné šíření	50

Ze Sborníku letopisů · Džámi at-tavárich

Dějiny Toluj-chána a Gүjүk-chána

Sborník letopisů

Rašíd ad-Dín

4. svazek řady

Staré texty

1. Title Page
2. Cover
3. Table of Contents

Ediční poznámka

Čtvrtý svazek řady obsahuje dva po sobě jdoucí oddíly Rašídových dějin: dějiny Toluje, nejmladšího syna Čingischánova, a dějiny Gүjүka, Ögedejeva syna a třetího velkého chána. Oba spojuje téma, které Rašída jako historika Tolujovců zajímalo nejvíc, totiž boj o nástupnictví po Ögedejevě smrti.

Toluj byl podle mongolské obvyčeje jako nejmladší syn „strážcem krbu“. Zdědil otcovu domovinu, ordy a převážnou část vojska. Rašíd líčí jeho tažení v Chorásánu a v Číně i jeho záhadnou smrt roku 1232. Podrobně vypráví také o tom, jak jeho vdova Sorchachtani-beki vedla rodový úděl a připravila synům cestu k trůnu.

Gүjүkův oddíl zachycuje regentství Töregene-chatun a velký kurultaj roku 1246, u něhož byl v táboře přítomen i papežský vyslanec Jan z Plano Carpini. Dále líčí Gүjүkovu krátkou vládu, jeho výpravu na západ proti Batuovi, na které zemřel, a regentství Ogul-Kajmyš. Oddíl uzavírá přehled současných vládců od Číny po Egypt. Rašíd tu stojí na straně Tolujovců: Ögedejevce líčí kriticky a Sorchachtani s jejími syny chválí.

Překlad je pořízen přímo z perského textu edice E. Blocheta, *Djami el-Tévarikh*, tome II (Gibb Memorial Series XVIII/2, 1911), tištěné strany 198–262. Jde o pracovní překlad pořízený umělou inteligencí bez opory v tištěném překladu. Nejistá čtení jsou označena otazníkem v závorce (?). Mezery v rukopisech jsou vyznačeny v hranatých závorkách. Nadpisy jsou Rašídovy. Letopočty podle hidžry jsou převedeny v závorce.

Hlavní postavy a pojmy

Následující jména a termíny se vyskytují opakovaně, proto nemají v textu vysvětlivku.

Čingischán (asi 1162–1227) byl zakladatel mongolské říše.

Toluj (asi 1192–1232) byl nejmladší syn Čingischánův, zvaný též Jeke-noján („velký pán“). Zdedil otcův centrální úděl a většinu vojska. Za Ögedeje vedl rozhodující tažení proti říši Ťin. Byl otcem velkých chánů Möngkeho a Kublaje, ilchana Hülegüa a vzdorochána Arik-bökeho.

Sorchachtani-beki (zemř. 1252) byla Tolujova manželka z kereitského panovnického rodu (neteř Ong-chána), nestoriánská křesťanka. Po manželově smrti spravovala jeho úděl a zajistila roku 1251 zvolení svého syna Möngkeho velkým chánem.

Ögedeje (velký chán 1229–1241) byl třetí syn Čingischánův. **Džuči** a **Čagataj** byli další Čingischánovi synové.

Töregene-chatun byla Ögedejeva manželka a po jeho smrti v letech 1241–1246 regentka říše. Prosadila zvolení svého syna Gүjüka. Za jejího regentství získali vliv její důvěrníci, Fátima a výběřčí daní Abdarrahmán.

Gүjük (1206–1248) byl Ögedejevův syn, velký chán od roku 1246. S Batuem byl ve sporu už od západního tažení. Zemřel roku 1248 na výpravě na západ.

Ogul-Kajmyš byla Gүjükova vdova, po jeho smrti v letech 1248–1251 regentka. Po nástupu Möngkeho byla obviněna ze spiknutí a popravena.

Čingaj (zemř. 1252) byl kereitský nestorián, vrchní písař a kancléř Ögedejův i Güjükův. Möngke ho dal popravit.

Batu (asi 1207–1255) byl Džučiho syn a vládce Kipčacké stepi, nejstarší a nejvlivnější z Čingischánových vnuků. **Berke** byl jeho bratr.

Möngke (1209–1259) byl nejstarší syn Toluje a Sorchachtani, velký chán v letech 1251–1259. **Kublaj** (1215–1294) byl velký chán od roku 1260 a zakladatel dynastie Jüan. **Hülegü** (zemř. 1265) byl zakladatel říše ilchanů v Íránu. **Arik-böke** (zemř. 1266) byl nejmladší ze čtyř synů Sorchachtanibeki a v letech 1260–1264 vzdorochán proti Kublajovi.

Karakorum bylo sídelní město velkých chánů. **Chitaj** je severní Čína (říše Ťin), **Mačín**, **Nangijas** a **Mandží** jižní Čína (říše Sung).

Kaan je titul velkého chána. **Kurultaj** je sněm princů a velmožů, který volil velkého chána. **Jasa** jsou Čingischánovy zákony. **Jam** je síť poštovních stanic. **Bališ** je slitek stříbra nebo zlata.

Ulus jsou lid a území přidělené princům. **Jurt** je rodové území a pastviny. **Chatun** je titul chánovy či princovy manželky.

Začátek dějin Toluj-chána, syna Čingischánova

Dějiny Toluj-chána, jež se dělí na tři části

Část první: výklad o něm a zmínka o jeho chatunách, synech a vnucích, kteří se až do této doby rozvětvili; dále jeho podobizna a tabulka větví jeho dětí a vnuků,¹ kromě těch z jeho potomků, kteří byli vládci; o každém z nich bude pojednáno v samostatném oddílu.

Část druhá: o jeho dějinách a příbězích, kromě toho, co bylo nutné vyprávět v rámci dějin jeho otce a bratra, a jejich stručný souhrn; dále obraz jeho trůnu, chatun, princů a emírů v době, kdy zasedl na trůn; zmínka o válkách, které vedl, o zemích a výbojích, jichž dosáhl, a o tom, jak dlouho trvala jeho vláda.

Část třetí: o jeho chvályhodném počínání a mravech, o různých událostech a příbězích, o podobenstvích, výrocích (*bilig*) a dobrých nařízeních, jež pronesl a vydal –vše, co nebylo zahrnuto do obou předchozích částí a co bylo roztroušené a bez ladu zjištěno z různých knih a od různých lidí.

¹. Rašíd ad-Dín takto uvozuje dějiny každého z Čingischánových synů i nástupců. „Podobizny“ a genealogické tabulky byly v rukopisech provedeny jako ilustrace a rodokmenná schémata; v tištěném textu se nezachovaly.

**Část první: výklad jeho
rodokmenu a zmínka o jeho
chatunách, synech a vnucích,
kteří se až do této doby
rozvětvlili, kromě těch z jeho
potomků, kteří byli vládci –o
každém z nich bude
pojednáno zvlášť v
samostatném oddílu, s Boží
pomocí a přispěním**

Toluj-chán byl čtvrtý syn Čingischánův, nejmladší ze čtyř jeho předních synů, jimž se říkalo „čtyři *külük*“, to jest jakoby čtyři pilíře.² Jeho matkou

². Mong. *külüg* znamená „hrdina, zdatný muž“ (Blochet: „neúnavný, neochvějný“); označovali se tak čtyři synové Čingischánovi z jeho hlavní manželky, kteří jediní měli nárok na nástupnictví a na vlastní úděly (*ulusy*).

byla velká chatun Börte-fudžin,³ z níž se narodili i tři jeho starší bratři. Jeho přízvisko bylo Jeke-noján a Ulug-noján, to jest „velký emír“, a pod tímto jménem byl proslulý.⁴ Čingischán ho nazýval *nöker*.⁵ Ve statečnosti, hrdinství, úsudku a rozvaze neměl sobě rovného.

Otec pro něj v dětství požádal o ruku dcery Džakambua, bratra Ong-chána, vládce kmenů Kerejitů.⁶ Jmenovala se Sorchachtani-beki a byla Tolujchánovou nejpřednější a nejmilovanější chatun. Byla matkou jeho čtyř předních synů, kteří byli –stejně jako čtyři synové Čingischánovi –jakoby čtyřmi pilíři říše. Kromě ní měl ještě další chatuny a konkubíny (*kumaj*) a měl deset synů; následuje jejich podrobný výčet v tomto pořadí:

- první: Möngke-kaan,
- druhý: Džörike,
- třetí: Kutuktu,
- čtvrtý: Kublaj-kaan,
- pátý: Hülegü-chán,
- šestý: Arik-böke,
- sedmý: Böčök,
- osmý: Möge,
- devátý: Sögetej (?),⁷
- desátý: Sübügetej.

³. Börte z kmene Kungiratů, první a hlavní manželka Čingischánova, matka Džučiho, Čagataje, Ögedeje a Toluje. Titul *fudžin* pochází z čínského *fu-žen* „urozená paní“.

⁴. *Jeke* je mongolsky a *ulug* turecky „velký“. Podle Rašída se po Tolujově smrti jeho vlastní jméno (mong. „zrcadlo“) stalo tabu, a proto se o něm mluvilo jen pomocí těchto přízvisek.

⁵. *Nöker* „druh, družiník“: svobodný bojovník, který se osobně vázal ke svému pánovi. Označení odpovídá tomu, že Toluj otce neustále doprovázel na taženích a velel jeho osobní části vojska.

⁶. Džakambu, známý spíše jako Džaka-gambu, byl mladší bratr Ong-chána (Tooril), vládce Kerejitů. Po porážce Kerejitů v roce 1203 si Čingischán vzal jeho dceru Ibaku, další dceru Begtutmiš dal Džučiimu a Sorchachtani Tolujovi.

⁷. Perský text má na tomto místě (Sutukataj), v nadpisu jeho oddílu ; v literatuře se toto jméno obvykle uvádí jako Sögetej (Sögetü). Čínské dynastické dějiny Jüan-š'znají Tolujovi synů jedenáct a jmenují ho Suej-tu-ke.

První syn Toluj-chána: Möngke-kaan

Narodil se ze Sorchachtani-beki. Protože byl vládcem, bude o něm pojednáno v samostatném oddílu a tam bude vyložen i výčet jeho potomstva.

Druhý syn Toluj-chána: Džörike

Narodil se z chatun jménem Saruk-chatun. Zemřel mladý a neměl potomky.

Třetí syn Toluj-chána: Kutuktu

Narodil se z Linkum-chatun.⁸ Neměl syna, ale měl jednu dceru jménem Kelmiš-aka. Tu provdali za Saldžidaje-küregena⁹ z kmene Kungiratů. Tento emír žil u vládce ulusu Džučiho a zemřel v roce 701 (1301/1302). Kelmiš-aka je dosud naživu a pobývá tam; Tokta a ostatní princové ji mají ve veliké úctě. Protože pochází z rodu (*urug*) Toluj-chána, stále projevuje přízeň pádišáhovi islámu,¹⁰ v každé době k němu posílá vyslance a oznamuje mu události, k nimž v té zemi dochází. Jejím přičiněním se upevnila základy přátelství mezi Toktou a ostatními z rodu Džučiho na jedné straně a rodem Toluj-chána na straně druhé, a Kelmiš-aka se tak stala překážkou rozbrojů a nepřátelství. Když Nomugana, syna Kublaje-kaana, zajali po vzájemné dohodě jeho bratřenci ve vojsku a poslali ho k Möngke-Temürovi, vládci ulusu Džučiho, vynaložila Kelmiš-aka veliké úsilí, až ho s plnými poctami poslali ve společnosti několika princů a velkých emírů do služby k jeho otci Kublajovi-kaanovi, jak bylo podrobně vyloženo v dějinách Džučiho.¹¹

⁸. Jména Saruk-chatun a Linkum-chatun v obou hlavních rukopisech chybějí; editor E. Blochet je doplnil podle genealogického díla *Mu'izz al-ansáb* a podle Rašídových dějin kmene Najmanů, z něhož Linkum-chatun pocházela.

⁹. *Küregen* (mong. „zet“) byl titul mužů, kteří se přiznili do Čingischánova rodu. Kmen Kungiratů, z něhož pocházela i Börte, dodával chánskému rodu manželky a zete po celé generace.

¹⁰. Tj. Gázán-chánovi, ilchánovi Íránu v letech 1295–1304, Tolujovu potomku v páté generaci a Rašídovu zadavateli. Rašíd o něm píše jako o žijícím vládcu; text tedy vznikl ještě za jeho vlády.

¹¹. Nomugan velel Kublajovu vojsku ve Střední Asii proti Kaiduovi; roku 1276 ho vzbouření princové z rodů Möngkeho a Arik-bökeho zajali a vydali Möngke-Temürovi,

Nevraživost mezi Toktou, vládcem ulusu Džučiho, a Nogajem, synem Tatarovým, který měl na starosti vojsko pravého křídla toho ulusu a s jehož pomocí se Tokta stal vládcem, i boje, které spolu svedli, vznikly kvůli jejímu manželovi Saldžidajovi-küregenovi. Jak bylo vyprávěno v dějinách Džučiho, došlo to tak daleko, že Nogaj byl zabit a jeho synové byli vyhlazeni.¹² A tím dost.

Čtvrtý syn Toluj-chána: Kublaj-kaan

Narodil se z velké chatun Sorchachtani-beki. Protože byl kaanem, bude o něm pojednáno v samostatném oddílu a tam budou vyloženy i větve jeho potomstva.

Pátý syn Toluj-chána: Hülegü-chán

Rovněž se narodil z řečené velké chatun. Byl velkým vládcem a pánem šťastné konstelace,¹³ jeho povaha a počínání byly dobré jako u jeho děda Čingischána. Až do této doby vzešli z jeho potomstva velcí vládcové, kteří vládli a vládnu v zemích Íránu i v jiných zemích. Výkvětem a vybraným jádrem tohoto rodu a nejpřednějším z jeho pilířů je šáh, útočiště víry, Násir dín Alláh Gázán-chán –kéž Bůh učiní jeho vládu věčnou! –, jehož Bůh zvláště mezi Hülegüovými potomky a vůbec mezi všemi princí ustanovil jako takového vládce šťastného pohledu a požehnaného působení. Verš:

*At' slunce jeho vlády stále září,
at' trvá jeho stín a on sám at' vytrvá.*

Zmínka o jeho větvích bude podrobně vyložena zvlášť, v jeho vlastních dějinách.

chánovi Zlaté hordy. Propuštěn byl až roku 1284.

¹². Nogaj, pravnuke Džučiho, byl po desetiletí nejmocnějším mužem v západní části Zlaté hordy; pomohl Toktovi k trůnu (1291), brzy se však s ním rozešel a padl v boji s ním kolem roku 1299/1300.

¹³. Perské *sáhib-qirán* „pán (šťastné) konjunkce planet“: čestný titul panovníka, jehož narození či vláda byly spojeny s příznivým postavením hvězd; později jej užíval zejména Tímúr.

Šestý syn Toluj-chána: Arik-böke

Rovněž se narodil z řečené velké chatun. Protože nějakou dobu soupeřil s Kublajem o trůn a o hodnost kaana, mezi nimiž opakovaně docházelo k válkám a svedli spolu bitvy, jsou jeho dějiny a příběhy zařazeny do dějin Kublajových.¹⁴ Větve jeho potomstva však budou uvedeny zde. Měl pět synů v tomto pořadí:

- první syn: Jobukur,
- druhý syn: Melik-Temür,¹⁵
- třetí syn: Kutuka,
- čtvrtý syn: Tamači,
- pátý syn: Najiru-buka (?).¹⁶

Sedmý syn Toluj-chána: Böčök

Narodil se z chatun jménem [...];¹⁷ měl mnoho chatun a konkubín a zplodil s nimi syny. Ten, který se stal jeho nástupcem, se jmenoval Sibilger; tak ho nazývali proto, že měl sto synů.¹⁸ Jeho potomci jsou v současné době u Temür-kaana¹⁹ a jejich jména dosud nejsou s jistotou známa.

Nyní je známo toto, co bylo zapsáno:²⁰

¹⁴. Po smrti Möngkeho (1259) byli roku 1260 zvoleni na dvou různých kurultajích Kublaj i Arik-böke; občanská válka skončila Arik-bökeho kapitulací roku 1264 a jeho smrtí v zajetí roku 1266.

¹⁵. Melik-Temür se později přidal ke Kaiduovi. Podle genealogie *Mu'izz al-ansáb*, jak ji cituje Blochet, pocházel z jeho rodu Arpa-chán (Arpa Ke'ün), jenž byl roku 1335 krátce dosazen na trůn ilchánů a téhož roku zabit.

¹⁶. Perský zápis (Najiru-buka); čínské prameny ho znají jako Naj-la-chu Pu-chua, tj. patrně Nairaku-buka.

¹⁷. Jméno Böčökovy matky nechali písaři obou hlavních rukopisů nevyplněné.

¹⁸. Rašídovo vysvětlení, jako by jméno souviselo s mong. *žayun* „sto“, považuje Blochet za mylné. Čínské prameny znají Sibilgera (Sie-pi-lie-kie-er) jako Böčökova syna s titulem „velký kníže“; jeho syn Ja-chu-tu, kníže z Čchu, je patrně Rašídův Džautu.

¹⁹. Temür Öldžejtū, vnuk Kublajův, velký chán a císař dynastie Jüan v letech 1294–1307. Jeho jméno v hlavních rukopisech chybí a bylo doplněno.

²⁰. Tento odstavec až po výčet Tobšinových synů chybí v obou hlavních rukopisech; v rukopisu B je dopsan druhou, téměř nečitelnou rukou a podle Blocheta pochází nejspíš z doby Tímúrova syna Šáhrucha (vl. 1405–1447).

Sajin-buka

Měl dva syny, Dašmana a Ilaudara (?).

Džautu

Má jednoho syna, Tura-Temüra.

Tegši

Jeho potomstvo není známo.

Tobšin

Má čtyři syny: Biltáčara (?), Süta, Bektaje a Burlugiho (?).

Osmý syn Toluj-chána: Möge

Měl dva syny: prvním synem byl Čingtüm, druhým synem Ebügen.

Devátý syn Toluj-chána: Sögetej (?)²¹

Narodil se z ...[jméno matky v rukopisech chybí] a měl syna jménem Toktemür, který byl nadmíru velikým *bahádurem* (hrdinou) a vynikajícím lučištníkem. V boji jezdil na bělouši a říkával: „Lidé si vybírají koně tmavé a jiných barev, aby na nich nebyla vidět krev a nepřátelé z toho nenabrali odvahy. Já však volím bělouše, protože tak jako je červeň ozdobou žen, je krev z rány jezdce i koně, která stéká na oděv a na koňské údy a je vidět zdaleka, ozdobou a chloubou mužů.“ Pro svou bojovnost nosil v hlavě mnoho vzpour. V době, kdy Kublaj vyslal Nomugana s vojskem dersu (?) spolu s dalšími princí proti Kaiduovi, byl tento Toktemür s nimi a ostatní prince podnítil k tomu, aby Nomugana zajali, jak o tom bude podrobně vyprávěno v dějinách Kublaje-kaana.²²

²¹. Perské , v rukopisech zkomoleno; jde patrně o prince známého jako Sögetej (čínsky Suej-tu-ke), otce Toktemüra.

²². Nomugan, syn Kublajův, velel od roku 1271 vojskům v Almaliku proti Kaiduovi; roku 1276 jej vzbouření princové, v jejichž čele stáli Möngkeho syn Širki a Toktemür, zajali a vydali chánovi Zlaté hordy. Slovo za „vojskem“ je nejasné.

Desátý syn Toluj-chána: Sübügetej

A vyobrazení Toluj-chána a rodokmenná tabulka větví jeho potomků je následující. [Vyobrazení ani tabulka nejsou v edici otištěny.]

**Část druhá: Dějiny
Toluj-chána, syna
Čingischánova –o jeho
dějinách a příbězích mimo to,
co bylo nutno povědět v
dějinách jeho otce a bratrů, a
jejich souhrn; vyobrazení
trůnu, chatun, princů a emírů
při jeho nastolení; zmínka o
bitvách, které svedl, a o
vítězstvích, jichž dosáhl; a
délka a trvání jeho vlády**

**Vyprávění o tom, jak Toluj-chán za otcova života dlel
v jeho službách, sváděl bitvy a dobýval města**

Toluj-chán byl většinu času u svého otce a Čingischán se s ním radil o
všech důležitých věcech i o záležitostech velkých i malých a nazýval ho

svým *nökerem* (druhem). Otcův *jurt*, *ordy*, majetek, pokladnice, *ajrachta* (?), *emírové* a Čingischánovo osobní vojsko –to vše příslušelo jemu. U Mongolů a Turků je totiž od starodávna zvykem, že otec ještě za svého života oddělí starším synům majetek, stáda dobytka a koní i poddané a pošle je od sebe; co zbude, případně nejmladšímu synovi. Toho nazývají *otčigin*, tj. syn, jemuž náleží oheň a ohniště domu, na znamení toho, že na něm spočívá základ domu. V původní turkické terminologii je *ot* „oheň“ a *tigin* „emír“, takže se tím míní „pán ohně“; a protože *tigin* v mongolském nářečí nezní správně, říkají *otčigin*, někteří též *otči*.²³ Původ a skutečný smysl tohoto termínu je však takový, jak bylo vyloženo.

Čingischán zamýšlel svěřit Tolujovi i cestu ke kaanství a královský trůn a učinit ho svým následníkem, ale řekl mu: „Bude pro tebe lepší a klidnější tento úřad, abys měl na starosti můj *jurt*, *ordu*, vojsko a pokladnici. A nakonec, protože budeš mít mnoho vojska, budou tvoji synové mocnější a vznešenější než všichni ostatní princové.“ A protože na nich spatřoval známky a předzvěsti štěstí, tušil, že věc skončí tím, že kaanství a vláda připadnou jim –jak to také všichni viděli. Všechna vojska i emíři *tumenů* a tisíců pravého i levého křídla byla podrobně vypsána na konci dějin Čingischána; odtud je zřejmé, co dal ostatním synům a bratrům a kdo to byl. Vše, co nerozdělil, náleželo celé Toluj-chánovi, a tato vojska a emíři podle dřívějšího pořádku náležejí dědictvím Tolujovým potomkům, jak lze na vlastní oči vidět –kromě některých, kteří se kvůli nepokojům (*bulgak*) proti své vůli rozptýlili na všechny strany k jednotlivým princům. Ze zbývajících jsou všichni buď ve službách kaana, nebo ve službách pádišáha islámu –Bůh zvěčni jeho vládu.²⁴

Toluj-chán byl veliký a vítězný v boji a žádnému princovi se nepodařilo dobýt tolik zemí jako jemu. Nejprve bude souhrnně vyloženo, co se stalo za otcova života, a poté také něco z toho, co se mu přihodilo potom. Když Čingischán vytáhl s úmyslem dobýt zemi Chitaj a dorazil k městu Tajinfu

²³. Mongolské *otčigin* (*odčigin*) označovalo nejmladšího syna, strážce otcovského ohniště, který dědil otcův domácí tábor a jádro jeho majetku. Blochet Rašídův výklad slova považuje za lidovou etymologii.

²⁴. Kaanem se zde míní vládce v Chanbaliku (Pekingu), v Rašídově době Temür (Öldžejtü-kaan, 1294–1307), pádišáhem islámu ilchán Gázán (1295–1304), pro něhož Rašíd dílo psal. Oba byli Tolujovými potomky.

(?),²⁵ které je nesmírně veliké a v němž sídlil početný, mocný a silný lid, takže se nikdo neodvážil přiblížit, poslal Čingischán Toluj-chána spolu s Čiku-küregenem, synem Alču-nojana z kmene Kungirat, s vojskem. Bojovali, vystoupili na hradby a město dobyli. Poté oblehli a dobyli město Čuo-čiu. Pravým a levým křídlem vyslal Čingischán vojska se staršími syny a emíry a sám s Toluj-chánem táhl prostřední cestou, kterou nazývají *kol* (střed), až k městu Ji-čiu.²⁶ Všechna města a oblasti, jež ležely na cestě, podmanili a zpusťovali.

Agarty (?) města Čing-din-fu, které je jedním z velkých měst Chitaje a které Mongolové nazývají Čagan-balgasun (Bílé město), náležely Toluj-chánovi.²⁷ Agarty, které Toluj-chán z této země získal a které dědictvím a dělením připadly jeho rodu (*urugu*) v Chitaji, v Kipčacké stepi i v jiných zemích, jsou všechny přesně určeny. Z toho, co je v Chitaji, nařídil kaan podle dřívějšího pořádku, aby výnosy, majetek a vše, co je podílem Hülegü-chána a jeho synů, bylo hlídáno a opatrováno, aby to poslali, až se naskytne cesta a příležitost.²⁸

Poté, co se vrátili ze zemí Chitaje, rozhodl se Čingischán táhnout do země Tádžiků. Když dorazil k Otráru, nechal tam Džučiho, Čagataje a Ögedeje, aby oblehli a dobyli Chórezm, a Toluj-chán přitáhl v jeho službách k Buchaře a dobyli ji. Odtud táhli k Samarkandu a podmanili jej se všemi oblastmi; odtud přišli do Nachšabu a Tirmizu. Od Temürkahalky, která leží v končinách Badachšanu,²⁹ poslal Toluj-chána dobýt města Chorásánu. Toluj odtáhl a v zimě během tří měsíců podmanil Merv, Marúčak, Sarachs, Níšápúr a celou tu zemi. Na jaře se podle

²⁵. Perské ; patrně Te-sing-fu (dnešní Čuo-lu v provincii Che-pej), jehož hradby podle čínských pramenů roku 1213 zlezli právě Toluj a Čiku-küregen.

²⁶. Čuo-čiu je Čuo-čou (涿州) jihozápadně od Pekingu; Ji-čiu podle Blocheta I-čou (沂州) v Šan-tungu, nejzazší bod Čingischánova tažení v letech 1213–1214.

²⁷. Čing-din-fu je Čen-ting-fu (dnešní Čeng-ting v Che-peji). Při rozdělení severočínských držav mezi členy rodu roku 1236 připadla tato oblast Tolujově vdově Sorchachtani-beki. Perské má nejasný význam; ze souvislosti jde o dědičné podíly či držby.

²⁸. Podle čínských pramenů obdržel Hülegü roku 1257 dědičné panství v oblasti Čang-te (Che-nan); výnosy z něj měly být ilchánům zasílány, ale válka mezi Kublajem a Arikbökem a pozdější spory mezi ulusy jejich dopravu ztěžovaly.

²⁹. Temür-kahalka (mong. „Železná brána“) je průsmyk jižně od Šahrisabzu v dnešním Uzbekistánu, na cestě ze Samarkandu k Amudarji; Rašid jej řadí do končin Badachšanu.

Čingischánova rozkazu vrátil z Níšápúru, cestou vzal Kuhistán se všemi jeho oblastmi i Herát a u Tálakánu dorazil ke službě Čingischánovi v době, kdy dobyl tamní pevnost a pustošil ji.

Téhož léta se spolu s bratry Čagatajem a Ögedejem ve službách otce vydali za sultánem Džalál ad-Dínem až na břeh řeky Sindu. Sultánovo vojsko porazili a on na útěku přeplul řeku. Odtud se vrátili a přišli do starého jurtu a k ordám. Když pak Čingischán vytáhl s úmyslem dobýt zemi Tangut, nechal Čagataje s vojskem vzadu u ord, aby je chránil; Ögedeje a Toluj byli oba v jeho službách, až ho zachvátila nemoc. Jak bylo vyloženo v jeho dějinách, uchýlil se s oběma syny do ústraní, pronesl svou poslední vůli a poslal je zpět, aby se vrátili k domovu a zemi. A on na té cestě zemřel.

Vyprávění o tom, jak se Toluj-chán po otcově smrti pevně usadil v původním jurtu a v otcově sídle, které mu právem náleželo, jak byl zajedno s bratry, o bitvách, které svedl, o vítězstvích, jichž dosáhl, a o jeho konci

Když se Toluj-chán na otcův pokyn z končin Tangutu vrátil spolu se svým bratrem Ögedejem, jenž byl podle Čingischánovy poslední vůle následníkem, a přišel k domovu a k ordám, Čingischán právě zemřel. Poté, co jeho rakev dopravili do ord a vykonali smuteční obřady, odešli ostatní bratři a princové každý do svého obvyklého jurtu a Toluj-chán pevně usedl na trůn vlády v původním jurtu, kde bylo sídlo a velké ordy Čingischánovy.

O jeho svornosti s bratry a o jeho bitvách a vítězstvích po otcově smrti

Toluj-chán po otcově smrti prokazoval službu a ohleduplnost bratrům i starším a mladším příbuzným (*aka a ini*) takovým způsobem, že všichni s ním byli spokojeni. Většinu času pobýval u Ögedeje-kaana a o jeho nastolení na kaanský trůn vynaložil mnoho úsilí. Když Ögedeje-kaan

vytáhl proti Altan-chánovi a vyrazil k Namkingu, jednomu z měst Chitaje, jež leží na břehu Kara-mürenu,³⁰ poslal Toluj-chána jinou cestou. Ten vyrazil cestou přes Tibet a prošel oblastí Chitaje, jejíž lid nazývají Hulan-bekeltan (?), tj. ti, kdo nosí červené kabátce.³¹ Protože cesta ke kaanovi byla daleká, Toluj-chán se na ní trmácel a postupoval pomalu až do následujícího roku. Došla jim potrava a dospělo to tak daleko, že jedli lidské maso, zdechlá zvířata a suchou travu. Postupoval stepí v uzavřeném šiku (*džerge*), až u místa, kterému říkají Tungkal-kahlakan (?), narazili na velké vojsko Altan-chána.³² Toluj-chán, jak bylo podrobně napsáno v dějinách kaana, vynaložil takové úsilí, že tak mocné vojsko, mnohonásobně početnější, dobrým vedením porazil. Na řece Kara-müren, na níž nikdy nebylo brodu, objevil brod, přešel ji a vítězný a úspěšný se spojil s bratrem. Kaan se z jeho příchodu nesmírně zaradoval, bratra pochválil a na oslavu toho pořádali hostiny a veselice.

O konci jeho života a o příčině jeho nemoci a smrti

Poté, co se Toluj-chán vrátil z uvedené bitvy, dorazil k svému bratru Ůgedejevi. Protože už byli dlouho na tažení, zanechal kaan Tokolku-čerbiho s celým vojskem, aby dokončil věc s Altan-chánem,³³ a sám se vrátil; i Toluj byl stále se svým bratrem. Tu se stalo, že kaana zachvátila nemoc. Jak je jejich zvykem, shromáždili se *kamové* (šamani) a provedli své obřady (*kamlamiši*): nemoc zaklínáním přenesli do vody a v té vodě ji smývali. V tu chvíli vstoupil Toluj-chán, v hluboké pokoře obrátil tvář k nebi a řekl: „Ó veliký věčný Bože! Jestliže se hněváš pro hříchy, mých hříchů je víc než jeho. V bojích jsem zabil víc lidí než on, jejich ženy a

³⁰. Namking je Nan-t'ing („Jižní hlavní město“), tj. dnešní Kchaj-feng, kam Ťinové přenesli roku 1214 své sídlo; Kara-müren („Černá řeka“) je mongolské jméno Žluté řeky. Altan-chán („zlatý chán“) je mongolské označení t'inského císaře.

³¹. Perské „červený“, čtení druhého slova je velmi nejisté; *hulan* odpovídá mong. *ulagan* „červený“. Jde o obchvat přes jižní Šen-si a S'-čchuan, kterým Toluj v letech 1231–1232 obešel t'inskou obranu a vpadl do Che-nanu od jihu.

³². Rozhodující bitva, v níž Toluj porazil hlavní t'inské síly, se podle čínských pramenů odehrála počátkem roku 1232 u hory San-feng-šan v Che-nanu; Rašídův místní název se k ní patrně vztahuje. *Kahalka* znamená mongolsky „brána, průsmyk“.

³³. Tokolku-čerbi (perské „velitel“, byl velitel, jenž po odchodu kaana a Toluje vedl dále válku s Ťiny; ta skončila pádem jejich státu roku 1234. Čerbi byl dvorský hodnostář, správce dvora a jeho zásobování.

děti jsem odvedl a otce a matky zajatců jsem rozplakal. A chceš-li si vzít svého služebníka k sobě pro krásu tváře, statnost postavy a zdatnost, jsem toho hodnější a vhodnější já. Vezmi místo Ögedeje mne, jeho z této nemoci uzdrav a jeho nemoc uval na mne. “Tato slova pronesl s veškerou naléhavostí, vzal onu miskou vody, v níž kamové smyli kaanovu nemoc, a vypil ji. Mocí Boží se kaanovi ulevilo. Toluj-chán si vyžádal svolení a vydal se napřed se svým *agrukem* (týlovým táborem se zavazadly a rodinami). Cestou onemocněl a zemřel v roce mogaj (roce hada), jenž odpovídá měsícům roku 630 hidžry (1232/1233).³⁴ Kéž Bůh Nejvyšší dá nejvybranějšímu z jeho potomků, pádišáhu islámu Gázán-chánovi – Bůh zvětší jeho vládu –, jenž je výkvětem sultánů světa, zdědit dlouhý věk a dopřeje mu na věky věků užívat širé říše a hojné vlády, pro čest Proroka a jeho dobrého a čistého rodu.

Vyprávění o Toluj-chánově chatun Sorchachtani-beki a o jeho synech po jeho smrti až do doby, kdy se úsilím a přičiněním matky a působením její schopnosti a rozumu dostali ke kaanství a vládě

Po smrti Toluj-chána setrvali jeho synové spolu s matkou u Ögedeje. Ten je měl nadmíru rád a ve vážnosti a jejich prosby ihned splňoval. Jednoho dne si Sorchachtani-beki vyžádala od kaana jednoho z *ortaků*.³⁵ Kaan jí v tom dělal obtíže. Sorchachtani-beki se rozplakala a řekla: „Ten, jenž byl mou nadějí a touhou, se obětoval – a za koho zemřel? “Když ta slova došla ke kaanovu sluchu, řekl: „Pravda je na straně Sorchachtani-beki,“ omluvil se a její prosbu splnil.

Sorchachtani-beki byla nadmíru rozumná a schopná, přední mezi chatun světa, a stálostí, cudností, zdrženlivostí a bezúhonností vynikala nad všechny. Když její synové, z nichž někteří byli ještě dětmi, zůstali bez otce, vynaložila ze své schopnosti krajní úsilí o jejich výchovu,

³⁴. Podle čínských pramenů Toluj zemřel na podzim 1232, tj. ještě v roce draka; Rašid uvádí rok hada.

³⁵. *Ortak* (turk. „společník“) byl kupec, jehož obchody financovali členové vládnoucího rodu svým kapitálem; ortakové požívali ochrany a výsad a byli pro knížecí domácnosti významným zdrojem příjmů.

naučila je dovednostem a mravům a nikdy nedopustila, aby mezi nimi vznikl sebemenší spor. Srdce jejich manželék naklonila k vzájemné lásce. Je samé, vnuky i všechny velké emíry a vojsko, které zůstaly po Čingischánovi a Toluj-chánovi a jim náležely, vychovávala a chránila svým vedením a úsudkem. A protože ji viděli dokonale rozumnou a nadmíru schopnou, nikdy se ani o vlas neodchýlili od jejích příkazů.

Tak jako když Čingischán zůstal jako dítě bez otce, jeho matka Ölü-eke (Hö'elün) vychovala jeho i celé vojsko, a to tak, že mnohokrát sama vsedla s vojskem na koně a udržovala je v kázni (*jasamiši*), až se Čingischán stal samostatným a schopným, dospěl k hodnosti vládce světa a díky úsilí matky se mu podařily velké věci –tak i Sorchachtani-beki postupovala při výchově synů tímž způsobem a cestou. Říká se však, že v jedné věci byla trpělivější a pevnější než Čingischánova matka a předčila ji. Věc se má tak, že Čingischán po nějaké době z matčiných zastřených slov pochopil, že touží po manželovi, a proto ji dal Menglik-ečigemü. Ögedeje-kaan žádal Sorchachtani-beki, aby ji mohl dát za svého syna Gүjүk-chána, a kvůli té věci …[v rukopisech mezera] poslal *elčiho*. Když ten doručil kaanův *jarlyk*, odpověděla: „Jak by bylo možné změnit rozkaz jarlyku? Mým úmyslem však je vychovat tyto syny, dovést je k dospělosti a samostatnosti a starat se, aby byli dobře vychováni a neoddělili se jeden od druhého ani se nerozešli, aby z jejich svornosti něco vzešlo.“Protože o Gүjүk-chána nestála a takovou výmluvou tu nabídku odvrátila, není pochyb, že se vdávat nechtěla; z toho důvodu ji stavějí nad Ölü-eke, matku Čingischánovu.

Za vlády Ögedeje-kaana po smrti Toluj-chána dal kaan z vojska, které náleželo Toluj-chánovi a jeho synům, dvě tisícovky kmene Suldus svému synovi Kōtenovi, a to sám od sebe, bez porady (*kengeš*) se staršími a mladšími příbuznými.³⁶ Emírové tumenů a tisícovek, kteří příslušeli k Jeke-nojanovi, jako …[v rukopisech mezera], se o tom dozvěděli a společně předložili Sorchachtani-beki, Möngke-kaanovi a starším i mladším příbuzným: „Tyto dva tisíce vojáků kmene Suldus

³⁶. Vojsko mongolské říše bylo rozděleno na dědičné jednotky (tisícovky, mong. *mingan*) přidělené jednotlivým členům rodu; převést je jinému princovi bez porady rodu znamenalo zasáhnout do dědičného podílu, jak ho určil Čingischán. Kōten byl druhý syn Ögedejevův, jemuž byla svěřena oblast Tangutu.

nám náleží podle jarlyku Čingischánova, a kaan je dává Kötenovi. Jak to můžeme dopustit a změnit rozkaz Čingischánův? Předložíme věc kaanovi.“Sorchachtani-beki odpověděla: „Vaše slova jsou pravdivá, ale nám z majetku zděděného ani nabytého nic neschází a vojsko v žádném ohledu nepotřebujeme. I my všichni patříme kaanovi; on rozhoduje, a cokoli nařídí, jeho rozkaz platí a my jsme poslušní a podřízení.“Když Sorchachtani-beki takto promluvila, emírové zmlkli a každý, kdo to slyšel, to schválil.

Bezpochyby díky rozumu a schopnostem, které měla, povznesla postavení svých synů nad jejich bratrance a dovedla je ke kaanství a vládě. Nejdůležitější příčinou kaanství jejích synů bylo toto: když Ögedeje-kaan zemřel, nedovolila Töregene-chatun, aby se kaanem stal Širemün, který byl podle jeho poslední vůle následníkem, a sama vládla. Když pak dosazovala na trůn svého nejstaršího syna Gүjүk-chána, Batu, který byl nejstarší (*aka*) ze všech, se nedostavil a vymlouval se na bolest nohou. Gүjүk-chán se tím urazil a potají proti Batuovi chystal zradu. Pod záminkou, že „mé nemoci svědčí voda a vzduch Emilu“,³⁷ se rozhodl vytáhnout tím směrem. Sorchachtani-beki, jakmile se o jeho úmyslu dozvěděla, poslala tajně zprávu a Batua varovala. Právě tehdy Gүjүk-chán zemřel.

Synové a lidé Ögedeje-kaana chtěli dosadit na kaanský trůn Širemüna. Nejprve si povolali Batua. Ten řekl: „Bolí mě nohy; bylo by správné, aby přišli oni ke mně.“Töregene-chatun a rod Ögedeje-kaana to odmítli jako nepřijatelné a řekli: „Sídlo Čingischánovo je zde, jak bychom mohli jít tam?“³⁸ Batu však byl starý, nejváženější a nejstarší ze všech princů a právo dosadit vládce příslušelo jemu. Sorchachtani-beki řekla svému nejstaršímu synovi Möngke-kaanovi: „Když ostatní k Batuovi nejdou, a on je nejstarší ze všech a je nemocen, vydej se ty pod záminkou návštěvy nemocného do jeho služeb a pospěš si.“Möngke se tam podle matčina pokynu odebral a Batu mu na oplátku za tuto pozornost i za jiné dřívější zásluhy složil přísahu věrnosti a dosadil ho na kaanský trůn.

³⁷. Emil (Emin) v Tarbagataji v dnešním severozápadním Sin-t'iangu, jádro Ögedejeova ulusu; Gүjүk na cestě tímto směrem roku 1248 zemřel.

³⁸. Töregene zemřela patrně již roku 1246; jednání o nástupnictví po Gүjүkovi vedla na straně Ögedejeova rodu především vdova Ogul-Kajmyš.

Také, jak bylo zmíněno, Sorchachtani-beki ze své rozvážnosti nedělala Kötenovi kvůli vojsku Suldus potíže a projevovala mu přátelství. A v době, kdy se rod Ögedeje-kaana s Möngke-kaanem přel o kaanství (*temečemiši*) a chystal proti němu lest a zradu, byl Köten zajedno s Möngke-kaanem a pomáhal mu. Když Köten zemřel, ponechal Möngke-kaan vojska, která s ním byla v zemi Tangut, i nadále jeho synům a stále jim prokazoval úctu a čest. I v nynější době je to u nich ustanoveno podle téhož pravidla a náleží k Öldžejtū-kaanovi.³⁹ Podrobnosti těchto příběhů přijdou v dějinách Möngke-kaana, dá-li Bůh Mocný. Chvála Bohu, Pánu světů, a požehnání a mír našemu pánu Muhammadovi a celému jeho čistému rodu.

³⁹. Öldžejtū-kaan je Temür (vládl 1294–1307), Kublajův vnuk a vládce v Chanbaliku v Rašídově době.

Dějiny Gūjūk-chána, syna Ögedeje-kaana, syna Čingischánova

Část první: o jeho rodokmenu, výklad a podrobný popis jeho chotí a větví jeho synů a vnuků, jak se až dodnes rozvětvily. Protože jeho rodokmenná tabulka byla zakreslena v dějinách jeho otce, zde jsme ji vynechali –a tím dost.

Část druhá: o dějinách a příbězích doby jeho panování; podoba trůnu, chatun, princů a emírů ve chvíli, kdy usedl na chánský stolec; zmínka o bitvách, které svedl, a o vítězstvích, jichž se mu dostalo; a úvod k jeho nastolení.

Část třetí: o jeho chvályhodném chování a mravech, o *bilizích*, podobenstvích a dobrých rozhodnutích, jež pronesl a nařídil, a o příbězích a událostech, které se za jeho doby staly a nebyly zahrnuty do dvou předchozích částí –rozptýlené a neuspořádané, jak se o nich lze dovědět z různých knih a od různých lidí.

Část první: o jeho rodokmenu; výklad a podrobný popis jeho chotí a větví jeho synů a vnuků, jak se až dodnes rozvětvily; rodokmenná tabulka těchto větví však byla zakreslena ve větví jeho otce

Güyük-chán je nejstarší syn Ögedeje-kaana a narodil se z jeho nejstarší chatun, Töregene-chatun. Měl mnoho chatun a konkubín; nejpřednější ze všech byla Ogul-Kajmyš.⁴⁰ Güyük-chán měl tři syny. Nejstarší se jmenoval Chodža-ogul, druhý Naku; oba se narodili z Ogul-Kajmyš. Naku měl syna jménem Čabat (?). Když Barak překročil řeku, aby se utkal s Abakou-chánem, poslal Kaidu tohoto Čabata s tisícem jezdců,

⁴⁰. Jméno této chatun se v rukopisech i v jiných pramenech zapisuje velmi různě (Blochet uvádí mj. tvary Kajmyš, Kujmyš, Katmyš); čtení zůstává nejisté. Po Güyükově smrti (1248) vládla jako regentka až do nastolení Möngkeho (1251).

kteří patřili k jeho vlastní družině, do Barakovy společnosti jako posilu.⁴¹ Čabat se však na Baraka rozhněval a vrátil se. Když dorazil do Buchary, chtěl ho Barakův syn Bek-Timür zajmout; Čabat s devíti jezdci uprchl pouštní cestou ke Kaiduovi, ze strachu onemocněl a zemřel. Třetí syn se jmenoval Hoku a narodil se z konkubíny. Měl syna jménem Tokme a ten Tokme má syna, který se také jmenuje Tokme. Ten nyní vede s Kaiduovým synem Čaparem spor o vládu⁴² a neposlouchá jeho rozkazy. Chodža-ogul nemá žádného známého potomka. Rodokmenná tabulka jejich větví byla zakreslena v dějinách Ögedeje-kaana.

⁴¹. Barak, chán Čagatajova ulusu, překročil Amudarju a roku 1270 byl u Herátu poražen Abakou, ilchánem Íránu (syn Hülegüův). Kaidu, Ögedejev vnuk, byl tehdy Barakovým vrchním pánem a spojencem, byť nedůvěřivým.

⁴². V originále turkický výraz *tamačamiši kardan*, patrně „přít se, soupeřit“. Čapar po Kaiduově smrti (1301) vládl jeho ulusu, dokud nebyl kolem roku 1306 sesazen Čagatajovci.

Část druhá dějin Güjük-chána: o dějinách a příbězích doby jeho panování, o podobě trůnu, chatun, princů a emírů ve chvíli, kdy usedl na chánský stolec, zmínka o bitvách, které svedl, a o vítězstvích, jichž se mu dostalo, a úvod k jeho nastolení

Úvod

Když Ögedej-kaan zemřel, jeho nejstarší syn Güjük-chán se ještě nevrátil z tažení do Kipčaku⁴³ a brzy nato zemřela i Möge-chatun. Töregene-

⁴³. Güjük se účastnil velkého západního tažení (1236–1242) proti Kipčakům, Rusi a do střední Evropy; po roztržce s Batuem byl otcem odvolán, ale když Ögedej v prosinci

chatun, matka starších synů, tedy jemnými úskoky vzala říši do svých rukou bez porady se staršími i mladšími příbuznými. Srdce příbuzných a emírů si získávala nejrůznějšími dary a pozornostmi, až se všichni přiklonili na její stranu a podřídili se její vládě. Čingaj a ostatní Kaanovi náměstci a vezíři zůstali ve svých úřadech a místodržitelé v krajích na svých místech podle zavedeného pořádku.

Protože se však za Kaanova života na některé lidi hněvala a v srdci proti nim chovala zášť, chtěla se nyní, když se stala neomezenou vládkyní, každému z nich odplatit. Měla komornou jménem Fátima, kterou při dobývání Chorásánu přivedli z Mašhadu v Túsu. Byla neobyčejně bystrá a schopná, těšila se chatunině důvěře a byla zasvěcena do jejích tajemství. Velmožové z různých krajů si ji brali za prostřednici ve svých důležitých záležitostech. Na radu této komorné chatun sesazovala emíry a hodnostáře říše, kteří byli za Kaanovy doby dosazeni do vysokých úřadů, a na jejich místa dosazovala skupinu nevzdělců.

Chtěli zatknout Čingaje, který byl Kaanovým velkým vezírem. Ten se to dozvěděl, uprchl ke Kōtenovi⁴⁴ a vyhledal jeho ochranu. Fátima chovala starou nevraživost k Mahmúdu Jalavačovi, kterého Kaan jmenoval správcem dívánu.⁴⁵ Vyčkala příležitosti a na jeho místo jmenovala člověka jménem Abdarrahmán. S ním poslala jako *elčiho* Okala-korčiho,⁴⁶ aby Jalavače i s jeho *nökery* zatkli a přivedli. Když vyslanci dorazili, Jalavač se tvářil vlídně, prokazoval jim všechny projevy pocty a úcty a dva dny je laskavě zaměstnával. Říkal: „Dnes si připijme na rozloučenou⁴⁷ a zítra ráno vyslechneme znění *jarlyku*.“ Potají se přitom chystal k útěku.

1241 zemřel, byl ještě na cestě zpět.

⁴⁴. Kōten, druhý syn Ögedejův (a Töregenin), měl svůj úděl v někdejší tangutské zemi (dnešní Kan-su); jeho ochrana poskytovala uprchlíkům útočiště mimo dosah regentky.

⁴⁵. Pers. *sáhib-díván*, „pán úřadu“ – nejvyšší civilní a finanční správce svěřeného území. Mahmúd Jalavač, muslim z Chórezmu, spravoval za Ögedeje nejprve Mávárá an-nahr a poté severní Čínu (Chitaj), kde ho Töregene nahradila Abdarrahmánem, jenž si pronajal výběr daní.

⁴⁶. *Korči* – „nosič toulce“, člen chánské gardy (*kešiku*); jméno Okal (pers. *ūqāl*) je nejisté a u Džuvajního chybí.

⁴⁷. V originále *surghut* (*sörgüt*), podle Blocheta „doušek, poslední doušek na dně poháru“; přesný význam obřadního pití je nejistý.

Okal-korči nařídil, aby ho jeho nökeři zajali a spoutali. Jalavač je však poučil: „Křičte na mě a naříkejte: „Jsme Jalavačovi žalobci,⁴⁸ proč jste nás zatkli a spoutali? Takový den jsme si vyprošovali od Boha na modlitbách!““ Třetí noci Jalavač vyslance pozval k vínu, úplně je opil a uspal a s několika jezdci uprchl ke Kötenovi, čímž unikl jejich zlobě. Jalavač i Čingaj tak učinili z Kötenova dvora své útočiště a těšili se jeho přízni. Druhý den, když se Okal-korči dozvěděl o Jalavačově útěku, propustil jeho nökery z pout a vydal se za ním. Když dorazil ke Kötenovi, předložil rozkaz jeho matky, aby Jalavače zajali a přivedli; a v patách za ním přijel v téže věci ještě další vyslanec. Köten řekl: „Vyříd'te mé matce: Když se ptáček před spáry sokola skryje do trnitého keře, najde ochranu před útokem nepřítele. Když se tihle uchýlili k nám, bylo by proti šlechtivosti poslat je zpět. Brzy se bude konat *kurultaj*; vezmu je s sebou tam, v přítomnosti příbuzných a emírů se jejich vina vyšetří a dostanou trest a pokárání, jaké si zaslouží.“

Chatun mu několikrát posílala vyslance a Köten se pokaždé vymlouval stejně. Když emír Mas'úd-beg, správce zemí Turkestánu a Mávárá an-nahru, viděl, jak se věci mají, nepovažoval za rozumné zůstat ve své provincii a spěšně se odebral ke dvoru Batuovu. Kara-ogul a z Čagatajových chatun Organa-chatun⁴⁹ a další poslali spolu s emírem Arghun-akou vyslance Kurnakaje (?), aby v Chorásánu zatkli Körgüze. Když emír Arghun Körgüze přivedl a ten byl podle *jasy* popraven, poslali Arghuna do Chorásánu jako jeho nástupce.⁵⁰

V tomto bezvládí a zmatku rozesílal každý vyslance do všech stran a poukázky a převody na daňové příjmy se jen hrnuly.⁵¹ Každý v krajích hledal nějakého prostředníka, držel se jeho ochrany a každý se nějak

⁴⁸. Pers. *ighák* –podle Blocheta „svědek obžaloby, uduvač“. Nökeři se tak měli vydávat za ty, kdo na svého pána podali žalobu, aby je poslové pustili.

⁴⁹. Kara-ogul je zkrácené jméno Kara-Hülegüa, vnuka a dědice Čagatajova; Organa byla jeho choť a později regentka Čagatajova ulusu.

⁵⁰. Körgüz, Ujgur, spravoval jménem Ögedeje Chorásán a íránské provincie; kolem roku 1242 byl na žalobu Čagatajovců popraven. Arghun-aka pak řídil civilní správu Íránu až do příchodu Hülegüa.

⁵¹. *Baráwát* a *hawálát* –platební poukázky na budoucí daňové výnosy určité provincie, které si jejich držitelé sami vymáhali na místních správcích. Jejich nekontrolované vydávání bylo jednou z hlavních příčin rozkladu finanční správy.

chytil cizí záštity –s výjimkou Sorchachtani-beki a jejích synů, kteří pevně kráčeli cestou *jasy* a ani o vlas se neodchýlili od velkého *jusunu*.⁵²

Töregene-chatun rozeslala vyslance na východ i na západ světa, aby povolali prince a Čagatajovy potomky, emíry pravého i levého křídla vojska, sultány, krále, velmože a hodnostáře, a pozvala je na kurultaj. Protože pole bylo mezitím ještě volné a Gүjүk-chán dosud nedorazil, chtěl se Čingischánův bratr Otčigin-noján⁵³ zmocnit trůnu násilím a přesilou a s tímto úmyslem vytáhl s velkým vojskem a výzbrojí ke Kaanově *ordě*. Celé vojsko i ulus se tím rozrušily. Töregene-chatun mu poslala vyslance se vzkazem: „Jsme tvé snachy⁵⁴ a spoléháme na tebe. Co má znamenat, že přicházíš s vojskem a výzbrojí? Celý ulus i vojsko jsou znepokojeni.“Otčiginova syna Obatiho (?), který byl ve službách Kaana, poslala k otci zpět spolu s Mengli-ogulem, vnukem [mezera v textu], a s lidmi a průvodci, které měl. Otčigin svého úmyslu litoval a vylouval se, že přišel kvůli té smutné události, aby vyjádřil soustrast. Mezitím přišla zpráva, že Gүjүk-chán dorazil do své ordy na břehu Emilu;⁵⁵ Otčiginova lítost se tím ještě zvětšila a vrátil se do svého sídla a *jurtu*.

Zkrátka, téměř pět let byl chánský trůn pod vládou Töregene-chatun, její rozkazy platily po celé říši a všechny velmože vyvedla z míry. Protože se kurultaj nekonal, nedocházelo ani k tomu, aby se princové dostavili a shromáždili. A když Gүjүk-chán dorazil k matce, do záležitostí říše se vůbec nepouštěl a Töregene-chatun dál vykonávala vládu až do doby, kdy byla kaanská hodnost potvrzena jejím synovi.⁵⁶ Za dva tři měsíce nato Töregene-chatun zemřela.

⁵². Mong. *josun* –obyčej, tradiční právo a mrav; vedle psané *jasy* druhý pilíř mongolského řádu.

⁵³. Temүge-otčigin, nejmladší bratr Čingischánův, držitel východního údělu v Mandžusku. Za Gүjүka byl kvůli tomuto pokusu vyšetřován a podle obvyklého výkladu popraven.

⁵⁴. Tur. *kelin* –snacha, žena mladšího příbuzného; Töregene se tak vůči strýci svého manžela staví do role mladší členky rodu, která mu náleží úctou.

⁵⁵. Řeka Emil (dnes Emin) v Tarbagataji v severozápadním Sin-t'iang; zde ležel Ögedejův a pak Gүjүkův úděl.

⁵⁶. Gүjүk byl zvolen na kurultaji u Karakorumu v srpnu 1246; Töregene vládla jako regentka od Ögedejovy smrti v prosinci 1241.

Jeden alid ze Samarkandu jménem Šíra (?), číšník Kadakův,⁵⁷ obvinil Fátimu-chatun, že Kötena očarovala a tím mu přivodila nemoc. Když se Kötenova nemoc zhoršila, poslal vyslance ke svému bratru Gүjүk-chánovi se vzkazem, že nemoc ho přemohla v důsledku Fátimina čarodějnictví, a kdyby se mu něco stalo, ať na ní požaduje odvetu.⁵⁸ Vzápětí přišla zpráva o Kötenově smrti. Čingaj, který opět nabyl moci, ten vzkaz a obvinění znovu oživil. Když Gүjүk-chán usedl na trůn, byla Fátima jako první postavena před *jarghu*.⁵⁹ Když se po bití holí a mučení přiznala, zašili jí horní i dolní tělní otvory, zabalili ji do plsti a hodili do vody; a její přívrženci se ocitli v nebezpečí záhuby.

Po smrti Gүjүk-chánově pak Alí-chodža z Emilu obvinil téhož alida Šíru ze stejného zločinu a řekl, že očarovává Chodžu-ogula.

Šíra byl uvržen do pout. Mrzačením a nejrůznějšími nesplnitelnými požadavky byl dohnán k tomu, že si zoufal nad svým životem, a když ho drželi ve vazbě, přiznal se i on k vině, které se nedopustil. I jeho hodili do vody a jeho ženy a děti sťali mečem. Když se pak chánský trůn šťastně a pod příznivou hvězdou poctil nastolením Möngke-kaana, byl Berikütaj (?) dosazen na hranici u Bišbaliku.⁶⁰ V době, kdy přivedli Chodžu, poslal [ten] vyslance pro Alího Chodžu, který se stal jedním z jeho důvěrníků.⁶¹ Kdosi jiný jej obvinil z téhož zločinu a Möngke-kaan nařídil, aby ho bili zleva i zprava, dokud nebyly rozdrceny všechny údy jeho těla. Na tu muku zemřel a jeho ženy a děti upadly do potupy zajetí.

Když jsi učinil zlo, nebud' si jist před pohromou, neboť přírodě je dáno, aby odplácela.

⁵⁷ Kadak, vlivný Gүjүkův ministr, nestoriánský křesťan. Jméno číšníka (pers. *šyrh*) je v rukopisech zapsáno různě.

⁵⁸ Pers. *qisás* –výraz islámského práva pro odvetu, tj. trest stejného druhu za způsobenou smrt nebo zranění, o němž žádá poškozený nebo jeho příbuzní.

⁵⁹ Mong. *jarghu* –soudní vyšetřování a proces před zvláštním soudcem (*jarghuči*), často s výsledkem na mučidlech.

⁶⁰ Čtení jména je nejisté: perský tvar zní *b-r-y-k-w-t-ā-y*, rukopisy a Džuvejní mají varianty. Bišbalik („Pět měst“) bylo ujgurské sídelní město v severní části dnešního Sinťiangu, nedaleko dnešního Üřümči.

⁶¹ Chodža (Chodža-ogul) byl Gүjүkův syn; „ogul“ je jen titul princů. Po nastolení Möngkeho (1251) byl zapleten do spiknutí Ögedejevých potomků proti novému kaanovi a přiveden ke dvoru.

To byla trocha zpráv o osudech Töregene-chatun a její komornice, jak zde byly vyličený. Nyní začneme a podrobně vyložíme příběhy o nastolení Gүjүk-chána, dá-li Bůh Nejvyšší.

Příběh o nastolení Gүjүk-chána na chánský trůn

Ögedej-kaan si za svého života vyvolil za následníka a zástupce svého třetího syna Kočüa, kterého mu porodila Töregene-chatun. Ten však zemřel ještě za Kaanova života. Protože ho Kaan miloval nade všechny, vychovával ve své *ordě* jeho nejstaršího syna Širemüna, který byl nesmírně nadaný a rozumný, a nařídil, aby byl následníkem a jeho zástupcem. Téhož roku, kdy se chystal rozloučit se životem, poslal vyslance, aby povolali Gүjүka. Gүjүk se podle rozkazu vracel, ale ještě před jeho příchodem dolehl neodvratný osud a nedal otcí a synovi tolik času, aby se jejich oči potěšily vzájemným pohledem. Když Gүjүk-chánovi o té události dali zprávu, pospíšil si, až dorazil k Emilu, a odtud zamířil do otcovy ordy.⁶² Jeho příchodem byly zmařeny naděje těch, kdo po moci bažili.

Vyslanci (*elči*) se vypravili do všech končin a krajů říše, do nejvzdálenějších i nejbližších zemí, aby povolali a pozvali prince, emíry, sultány, vládcy a písaře. Každý z nich se proto na uposlechnutí rozkazu vydal ze svých sídel a domovin. Když nastalo jaro roku koně (1246), jež připadlo na rabí 'al-áchir roku 643,⁶³ přibyli princové a emírové pravého i levého křídla, každý se svou družinou a stoupenci, a shromáždili se v místě Köke-na'ur.⁶⁴ Jen Batu, který na ně z jakési příčiny zanevřel, se omluvil slabým zdravím a bolestmi nohou a nepřijel. Dříve než všichni ostatní dorazila Sorchachtani-beki se svými syny, vystrojená všemožnou nádherou a s

⁶². Emil (Imil, dnes Emin) je řeka pod pohořím Tarbagataj na dnešním pomezí Kazachstánu a Sin-t'iang. Leželo tu jádro Ögedejova a Gүjүkova údělu.

⁶³. Rok koně je 1246. Měsíc rabí'al-áchir roku 643 hidžry odpovídá srpnu až září 1245, takže Rašídův údaj nesouhlasí ani s ročním obdobím. K nastolení došlo podle očitého svědka Giovanniho da Pian del Carpine 24. srpna 1246, tedy v měsíci rabí'al-áchir roku 644. Letopočet hidžry je tu zřejmě o rok posunutý.

⁶⁴. Köke-na'ur (mong. „Modré jezero“). Blochet je ztotožňuje s jezerem Kukunor (Čching-chaj), to však leží daleko na jihu. Jde patrně o jezero v centrálním Mongolsku nedaleko Karakorumu.

velkou okázalostí. Z východu přišel Otčigin s osmdesáti syny, Elčitaj a další strýcové a bratraci.⁶⁵ Z Čagatajovy ordy přijeli Kara-Hülegü, Jesü-Möngke, Buri, Bajdar, Jesün-toka a další Čagatajovi synové, vnuci a synovci. Z Džučiho ordy poslal Batu své bratry Ordu, Šibana, Berkeho, Berkečara, Tanguta a Toka-Temüra. V průvodu princů přišli *nojáni* a velcí vážení *emírové*, kteří k tomu či onomu místu náleželi. Z Chitaje přišli emírové a správci úřadů. Z Turkestánu a Mávará an-nahru přišel emír Mašúd-beg a spolu s ním přední muži oněch krajů. Z Chorásánu přišel emír Arghun a v jeho doprovodu tamní emírové a vážení muži, a také z Iráku, Luristánu, Ázerbájdžánu a Širvánu. Z Rúmu přišel sultán Rukn ad-Dín, z Gruzie oba Davidové, z Aleppa bratr tamního vládce, z Mosulu vyslanec sultána Badr ad-Dína Lu'lu'a a z Bagdádu, sídla chalífátu, nejvyšší soudce Fachr ad-Dín. Dále přišli vyslanci Franků, Fársu a Kermánu.⁶⁶ Od Alá ad-Dína, pána Alamútu, přišli muhtašamové Kuhistánu Šiháb ad-Dín a Šams ad-Dín.⁶⁷ Celé toto shromáždění přineslo tolik dávek a darů, kolik slušelo tak vznešenému dvoru. Pro ně bylo připraveno na dva tisíce stanů. Pro množství lidu nezbylo v okolí ordy místo k utáboření, jídlo a pití nesmírně zdražilo, až nebylo k sehnání.

Princové a emírové o chánské hodnosti řekli: „Köten, jehož Čingischán ustanovil kaanem po Kaanově smrti, je poněkud churav. Töregene-chatun je nakloněna Gүjүkovi a Širemün, ustanovený Kaanův dědic, dosud nedospěl. Nejlepší tedy bude, abychom ustanovili Gүjүk-chána, který je Kaanovým nejstarším synem.“ Gүjүk byl proslulý svou rázností a mocí, Töregene-chatun mu byla nakloněna a většina emírů s ní souhlasila. Po rozpravě se tedy shodli na jeho nastolení. On však, jak je obvyčejem, odmítal, odkazoval na toho či onoho prince a vymlouval se na nemoc a chatrné zdraví. Po naléhání emírů řekl: „Přijmu to pod podmínkou, že

⁶⁵. Otčigin je Temüge-otčigin, nejmladší bratr Čingischánův (otčigin „pán ohně“ je přízvisko nejmladšího syna, který dědí otcovské ohniště). Elčitaj byl patrně syn Čingischánova bratra Kačiuna. Východní část říše patřila údělům Čingischánových bratrů.

⁶⁶. Mezi „vyslanci Franků“ byl františkán Giovanni da Pian del Carpine, vyslanec papeže Inocence IV., jehož zpráva je vedle Džuvejního a Rašída hlavním pramenem k tomuto kurultaji. Týž pramen zmiňuje i přítomnost ruského velkoknížete Jaroslava.

⁶⁷. Alá ad-Dín Muhammad III. byl imámem nizárských ismá'ilitů s hlavní pevností Alamút v pohoří Elburz. Titul *muhtašam* nesl ismá'ilitský místodržitel Kuhistánu ve východním Íránu.

napříště bude kaanská hodnost vyhrazena mému rodu (*uruk*).“Všichni jednomyslně vydali písemný závazek (*močalka*): „Dokud z tvého potomstva zbude byt' jen kus masa, který by pes nepozřel, ani kdyby byl zabalen do tuku, a kráva nepozřela, ani kdyby byl zabalen do trávy, nedáme chánskou hodnost nikomu jinému.“⁶⁸

Poté šamani vykonali své obřady (*kamlamiši*) a všichni princové smekli čepice, rozvázali opasky a posadili ho na chánský trůn. Stalo se tak v roce morin-jil, to jest v roce koně, v měsíci rabí'al-áchir roku 643. Všichni podle zvyklosti pozvedli poháry a celý týden hodovali. Když skončili, rozdal chatunám, princům a emírům *tumenů*, tisíců, setnin a desítek velké bohatství. Potom se pustili do uspořádání záležitostí a potřeb říše.

Nejprve projednali v soudním řízení (*jargu*) věc Fátimy-chatun. Za druhé se ujali Otčiginovy záležitosti a podrobně ji vyšetřili.⁶⁹ Vyšetřování té choulostivé věci vyžadovalo naprostou důkladnost a ne každý směl být do ní zasvěcen. Vyšetřovali ji proto Möngke-kaan a Orda a nikomu jinému do ní nedovolili vstoupit. Po skončení řízení byla skupina jeho emírů popravena podle *jasy*.

Kara-ogul byl Čagatajovým nástupcem, kdežto Jesü-Möngkemu, jenž byl Čagatajovým vlastním synem, nebyl přístup [k vládě] dopřán. Güjük-chán mu byl přítelem, a proto prohlásil: „Jak může být vnuk dědicem, když žije syn?“Čagatajovo místo pak svěřil Jesü-Möngkemu a posílil jeho moc v těch záležitostech.⁷⁰

Po Kaanově smrti se každý z princů dopouštěl nemírných kroků: vystavovali poukázky na provincie a každému udělovali *pajzy*.⁷¹ Güjük

⁶⁸. *Močalka* (mong. *möčelge*) je písemný závazek či slib potvrzený podpisem, jehož porušení se trestalo smrtí. *Uruk* znamená potomstvo, rod. Příswaha byla porušena roku 1251, kdy byl kaanem zvolen Toluův syn Möngke. *Kamlamiši* (turk.) znamená šamanský obřad, od *kam* „šaman“. Smeknutí čepic a rozvázání opasků, jež se pak přehazovaly přes rameno, bylo u Mongolů projevem podřízení se novému vládcí.

⁶⁹. *Jargu* bylo mongolské soudní řízení a soudce se nazýval *jargučí*. Temüge-otčigin se za Töregenina regentství pokusil zmocnit trůnu a vytáhl s vojskem k ordě. Když se přiblížil Güjük, stáhl se, nyní však byl souzen a popraven.

⁷⁰. Kara-Hülegü (zde Kara-ogul) byl vnuk Čagatajův, syn jeho předčasně zemřelého syna Mö'etükena, a Čagataj jej sám určil za dědice. Jesü-Möngke byl Čagatajův syn a Güjükův přítel. Möngke později vrátil vládu Kara-Hülegüovi.

⁷¹. Poukázka (*barát*) byla vystavena na daňové příjmy určité provincie a její držitel

je z toho volal k odpovědnosti. Protože to bylo proti obyčeji (*josun*) a řádu (*jasak*), byli zahanbeni a hanbou klopili hlavy. Každý z nich odevzdával své pajzy a *jarlyky* a kladl je před něj, jako by se na nich naplnilo: „Čti svou knihu, dnes sám sobě postačíš za počtáře.“⁷² Sorchachtani-beki a její synové však měli čistý štít a mohli nosit hlavu vztyčenou, neboť jim nebylo možné vytknout žádné porušení jasy. Když Gүjүk-chán mluvil s ostatními, dával jejich chování za příklad, chválil je a ostatními pohrdal. Všechny otcovy jasy potvrdil v plném rozsahu. Nařídil, aby každý *jarlyk* opatřený Kaanovou červenou pečetí (*al-tamga*) byl znovu podepsán a vystaven, aniž by se mu musel předkládat.⁷³

Poté určil vojska do různých stran a končin a vypravil je. Sübedeje-bahádura a Čagana-nojána vyslal s velkými vojsky k hranicím Chitaje a do krajů Mandží. Eldžigideje určil s vojskem na západ. Nařídil, aby se z vojsk, která jsou v íránské zemi, přidali k tažení z Tádžiků dva muži z každých deseti a aby, počínaje ismáílity, podrobili vzbouřené provincie.⁷⁴ Sám měl v úmyslu vytáhnout za nimi. Všechna tamní vojska a poddané (*il*) svěřil Eldžigidejovi. Zvlášť mu pak přidělil (*tusamiši*) záležitosti Rúmu, Gruzie, Mosulu, Aleppa a Dijár Bakru, aby se do nich nikdo jiný nevměšoval a aby se mu místní vládci zodpovídali z tamních daní.

Abdarrahmána, jež Töregene-chatun poslala jako správce zemí Chitaje, dal popravit podle jasy. Země Chitaje svěřil sáhibovi Jalavačovi, Turkestán a Mávará an-nahr emíru Mas'údu-begovi a Chorásán, Irák, Ázerbájdžán, Šírván, Luristán, Kermán, Gruzii a pomezí Indie emíru Arghun-akovi.⁷⁵ Všem emírům a vládcům, kteří k tomu či onomu z

ji vymáhal přímo od místních úředníků. *Pajza* (z čínského *paj-c'*) byla kovová destička, která prokazovala pověření od panovníka a opravňovala k používání poštovních stanic (*jam*). Neomezené vydávání obojího principi silně zatěžovalo poddané.

⁷² Korán 17:14. Verš mluví o knize skutků, kterou dostane každý člověk v Soudný den.

⁷³ *Al-tamga* (mong. „červená pečeť“) byla velká čtvercová pečeť otiskovaná rumělkou na panovnických listinách podle čínského vzoru. Listiny vydané za Ögedeje tak zůstaly v platnosti, kdežto listiny vydané principi za regentství byly zrušeny.

⁷⁴ *Tádžik* (tázík) označoval usedlé, převážně íránské a muslimské obyvatelstvo, na rozdíl od Turků a Mongolů. Odvod dvou mužů z deseti byl mimořádný vojenský odvod. *Maláhida* („odpadlíci, kacíři“) bylo hanlivé označení nizárských ismáílitů. Jejich zničení později provedl Hülegü (1256).

⁷⁵ Tak vznikly tři velké civilní správní oblasti říše: severní Čína pod Mahmúdem

nich náleželi, udělil jarlyky a pajzy a správa byla svěřena jim. Rúmský sultanát dal sultánu Rukn ad-Dínovi a jeho bratra sesadil.⁷⁶ Davida, syna Kyz-malik, podřídil druhému Davidovi.⁷⁷ Ústy bagdádského vyslance poslal chalífovi hrozby a výstrahy kvůli stížnosti, kterou na ně vznesl Širemün, syn Čormagunův.⁷⁸ Stejně tak dal s veškerou příkrostití odpovědět na připis, který přinesli vyslanci z Alamútu. Čingaje zahrnul přízní a udělil mu úřad vezíra. Všichni velmoži z [různých] krajů se pak vrátili domů. Chvála Bohu, Pánu světů.

Příběh o konci vlády Güjük-chána, o jeho štědrosti a velkorysosti, o jeho výpravě k Emilu a o jeho smrti v okolí Samarkandu

Kadak, který vyznával Ježíšovo náboženství, byl od Güjük-chánova dětství při něm jako jeho *atabeg* (vychovatel), a tak se ten ráz vtiskl do jeho povahy.⁷⁹ Později to podpořil i Čingaj, a proto [Güjük] vždy upřednostňoval kněze a křesťany a projevoval jim přízeň. Když se ta pověst rozšířila, začali k jeho dvoru přicházet kněží ze Sýrie, Rúmu, země Ásů a Rusi. Protože při něm byli Kadak a Čingaj, nebyl prost odporu k islámskému náboženství. Za jeho vlády se věc křesťanů povznesla a žádný muslim se neodvážil promluvit proti nim nahlas.

Güjük-chán chtěl, aby pověst jeho štědrosti předčila pověst jeho otce,

Jalavačem (Rašíd jej nazývá *sáhib*, „ministr“), Střední Asie pod jeho synem Mas'údem-begem a Írán pod Arghun-akou. Jejich správci odpovídali za daně a sčítání přímo kaanovi, nikoli místním princům. Abdarrahmán byl muslimský obchodník, který si za Ögedeje pronajal výběr daní v Chitaji za dvojnásobnou částku. Töregene jím nahradila Mahmúda Jalavače. Güjük obnovil předchozí správu.

⁷⁶. Rukn ad-Dín Kiliďž Arslan IV. byl mladší syn seldžuckého sultána Kajchusrava II. Jeho starší bratr Izz ad-Dín Kajkávus II. byl dosud sultánem. Oba pak nějakou dobu vládli společně.

⁷⁷. Jde o dva gruzínské Davidy. David VI. Narin („Mladší“) byl synem královny Rusudan, turkicky zvané Kyz-malik („panna-vládkyně“). David VII. Ulu („Starší“) byl synem krále Giorgiho IV. Laši. Güjük uznal za vrchního krále Davida Ulu.

⁷⁸. Čormagun byl mongolský velitel, který v letech 1230–1241 vedl vojska v Íránu a Zakavkazsku. Jeho syn Širemün je jiná osoba než stejnojmenný Ögedejevův vnuk.

⁷⁹. Kadak byl nestoriánský křesťan. Carpini jej zmiňuje jako jednoho z nejvyšších Güjükových hodnostářů. *Atabeg* (turk. „otec-pán“) byl vychovatel a poručník prince.

a proto zacházel v obdarovávání do krajnosti. Nařídil, aby zboží obchodníků, kteří přišli ze všech stran, oceňovali tak, jak bylo zvykem za Kaanovy doby, a vyplácel za ně peníze. Jednou to vyneslo přes sedmdesát tisíc bališů, na něž byly vystaveny poukázky na provincie. Zboží ze všech krajin bylo navrženo do hor tak vysokých, že je bylo obtížné převážet a dopravovat. Velmoži říše mu ten stav předložili a on řekl: „Hlídat to je obtíž a užitek z toho žádný. Rozdělte to mezi vojsko a přítomné.“ Celé dny to rozdělovali a obdarovali všechen lid (*il*), a ještě mnoho zbylo. Tehdy nařídil, aby to rozchvátali.

Toho roku přezímoval (*kyšlamiši*) na tom místě. Když nastal nový rok, řekl: „Podnebí Emilu se hodí k mé povaze a tamní voda prospívá mé nemoci.“ Vypravil se odtud a s co největší mocí a okázalostí zamířil do západních zemí. Kdekoli přišel k nějakému osevu nebo potkal na cestě hlouček lidí, nařídil, aby jim dali tolik bališů a šatů, že se vymanili z ponížení chudoby.

Sorchachtani-beki byla rozumná a nesmírně bystrá chatun, a proto pochopila, že jeho spěch na tuto výpravu není prost úskoku. Tajně poslala k Batuovi posla se vzkazem: „Buď připraven, neboť Güjük-chán se chystá s velkým vojskem do těch končin.“ Batu jí byl vděčen a chystal se k boji s ním. Güjük-chán dorazil do okolí Samarkandu, odkud je do Bišbaliku týden cesty. Tam jej dostihla smrt, jak mu byla souzena, a nedala mu tolik času, aby z toho místa učinil jediný krok dál. V ... [mezera v textu] zemřel.⁸⁰ Jeho vláda trvala jeden rok. Kéž se pádišáh islámu po mnoho let těší z dlouhého života, mládí a štěstí!⁸¹

Po Güjük-chánově smrti uzavřeli cesty a byl vydán *jasak*, aby se každý utábořil tam, kam právě dorazil, ať v obydlené krajině, či v pustině.

Na rozkaz Ogul-Kajmyš převezli Güjük-chánovy ostatky k řece Emil, kde byla jeho *orda*. Sorchachtani-beki jí, jak je zvykem, poslala rady a slova útěchy a k tomu šat a *bokták*.⁸² Batu jí rovněž tímto způsobem projevoval

⁸⁰. Zmínka o Samarkandu je patrně omyl, neboť Samarkand leží daleko na západě. Güjük zemřel na jaře 1248 v místě Kum-Sengir, asi týden cesty od Bišbaliku, takže nevládl jeden rok, nýbrž necelé dva (srpen 1246 – jaro 1248). Na tomto místě mají oba rukopisy použité Blochetem (B a L) mezeru.

⁸¹. Pádišáh islámu je ilchán Gázán (vládl 1295–1304), který Rašidovi dílo zadal.

⁸². *Bokták* (per. *buqtāq*, mong. *boqta*) – vysoká ozdobná pokrývka hlavy s perem, kterou

přízeň a laskavost a vzkazoval: „Ať Ogul-Kajmyš vyřizuje záležitosti říše tak jako dosud, s radou Čingaje a velmožů, a nenechává je ladem. Mně samotnému pro slabost, stáří a bolest nohou není možné se pohnout, a vy, mladší bratři (*ini*), jste všichni tam, tak se postarejte o to, co je třeba.“⁸³ A ačkoli se tehdy nedělo nic jiného než obchody s kupci, Ogul-Kajmyš trávil většinu času v ústraní s *kamy* a zaměstnávala se jejich blouzněním a pověrami.

Chodža a Naku si proti své matce zřídili dva vlastní dvory, takže na jednom místě byly tři dvory vládců. Z jiných stran vydávali princové podle vlastní libosti listiny a rozkazy. Kvůli neshodám mezi matkou, syny a ostatními a kvůli rozdílným názorům a rozhodnutím se věci vymkly z kontroly. *Emír* Čingaj byl ve všech věcech bezradný, neboť nikdo z nich nedbal jeho slov a rad. Z jejich příbuzných jim Sorchachtani-beki posílala napomenutí a rady, synové si však z dětinskosti vedli svévolně a s oporou Jesü-Möngkeho⁸⁴ vedli záležitosti bez ladu a skladu, dokud nebyla chánská hodnost svěřena Möngke-kaanovi a záležitosti všeho lidu se nesrovnaly do řádu.

Tak zní příběh Gүjүk-chána, jak byl sepsán.

nosily urozené mongolské ženy, zejména hlavní choti panovníků; zmiňuje ji i Plano Carpini. Dar šatu a pokrývky hlavy byl patrně obřadným projevem soustrasti vdově.

⁸³. Mong. *ini* – „mladší bratři“, v protikladu k *aka* – „starší bratr“. Batu tu mluví jako nejstarší žijící člen Čingischánova rodu (*aka*), jemuž podle mongolského zvyku náležela vůdčí autorita mezi princy.

⁸⁴. Jesü-Möngke, syn Čagatajův, kterého Gүjүk dosadil do čela Čagatajova ulusu místo Čagatajem určeného vnuka Kara-Hülegüa; stál na straně Ögedejovců a po nastolení Möngkeho byl odstraněn.

**Část třetí dějin Gūjūk-chána:
o jeho chvályhodném chování
a povaze, o *bilizích*,
podobenstvích a dobrých
moudrých výrocích, které
pronesl a nařídil, a o
příbězích a událostech, které
se v jeho době přihodily a
nebyly pojaty do dvou
předchozích částí –rozptýlené
a neuspořádané, jak se o nich
lze dovědět z různých knih a
od různých lidí**

Gūjūk-chán byl panovník vznešený jako nebeská klenba, král králů
mocný jako moře, plný vznešenosti a pyšné velikosti. Když se zpráva o

jeho požehnaném nastolení rozšířila po světě, jeho přísnost, hrozivost a tvrdost trestů byly tak známé a proslulé, že dříve, než jeho rozkaz dostihl protivníky, strach a hrůza z něho už zasáhly srdce odbojníků. Každý z vládců okrajových zemí, který o něm uslyšel, neměl ve dne ani v noci pokoje ze strachu před jeho náparem a z obavy před jeho hněvem. Velmožové dvora, jeho blízcí a důvěrníci se neodvážili pohnout ani o krok, a nebylo přípustné, aby někdo předložil k posouzení nějakou záležitost dříve, než on sám začal mluvit. Příchozí z dálky i z blízka nesměli postoupit ani o píd' za místo, kde se uvažovali koně, leda ten, koho si sám zavolal.

Za dnů jeho vlády se k jeho ordě sjížděli emírové, vládci, úředníci a náměstci od východu k západu a od severu k jihu. V době *kurultaje* pro hosty připravili dva tisíce bílých jurt, a přesto v okolí ordy nezbylo místo k táboření, a velmoži a urozenci z krajů a končin stále přijížděli.⁸⁵ Takové shromáždění dosud nikdo neviděl a ani v dějepisných knihách se o ničem podobném nečte.

*Pro množství stanů, lidí a stanových ohrad
nezbylo na rovné stepi ani kousek místa.*

Když mu chánská vláda připadla, zachoval se stejně jako jeho otec Kaan, který udržel v platnosti *jasu* svého otce, Gүjүkova děda, a nepřipustil v jejích ustanoveních žádnou změnu ani záměnu: i on uchoval *jasu* a ustanovení svého otce, chránil je před jakýmkoli přidáváním i ubíráním a střežil je před zkázou změn. Nařídil, že každý *jarlyk* opatřený požehnanou *al-tamgou* Ögedeje-kaana má být znovu potvrzen, aniž by bylo třeba jej předkládat Našemu požehnanému uvážení.⁸⁶

Gүjүk-chán byl od přirozenosti slabého zdraví a většinou nebyl prost

⁸⁵. Jde o *kurultaj* z léta 1246, na němž byl Gүjүk zvolen kaanem. Zúčastnilo se ho i poselstvo papeže Inocence IV. vedené františkánem Janem z Plano Carpini, jehož zpráva velké shromáždění s množstvím vyslanců a vazalů ze všech podrobených zemí rovněž popisuje.

⁸⁶. *Al-tamga* (turk. „červená pečeť“) – rudá pečeť panovníka, jíž se potvrzovaly *jarlyky*, tj. výnosy a privilegia. Gүjүk tímto opatřením hromadně potvrdil listiny svého předchůdce, takže jejich držitelé nemuseli žádat o nové posouzení; šlo o zásadu kontinuity panovnických aktů, jakkoli nástup nového vládce jinak obvykle vyžadoval obnovení privilegií.

nějaké nemoci. Přesto trávil většinu dní od rána do večera a od soumraku do úsvitu pitím pohárů vína a obcováním s krásnými ženami s tvářemi víl a sladkými těly. To jeho nemoc zhoršovalo, on však toho nenechal.

Protože mu od útlého dětství sloužila řada křesťanů, jako Kadak, jeho *atabeg*, a Čingaj, jeho náměstek, a i lékaři, kteří mu sloužili, byli té víry, jeho povaha k ní přilnula a ten obraz mu zůstal vryt na desce srdce jako rytina do kamene. Proto se věnoval podpoře kněží a křesťanů.⁸⁷ Když se o tom rozšířila pověst, začali k jeho dvoru přicházet kněží a mniši z krajů a končin světa. On sám nebyl od přirozenosti prost odporu k náboženství Muhammadovu (Bůh mu žehnej a dej mu pokoj). Za své vlády byl myslí malátné a neměl chuť k rozmlouvám a jednáním, a tak veškeré rozhodování a řízení věcí svěřil Kadakovi a Čingajovi a dobro i zlo, prospěch i škodu nechal zcela na nich. Za jeho vlády se křesťanům vedlo výtečně a žádný muslim si netroufl promluvit s nimi zvýšeným hlasem. V rozdávání darů byl štědrý nad všechnu míru a chtěl, aby jeho jméno předčilo jméno otcovo, avšak nezbyl mu na to čas.

⁸⁷. *Atabeg* – vychovatel a poručník prince, zároveň jeho hlavní rádce. Kadak i Čingaj byli křesťané východní, tzv. nestoriánské církve, rozšířené mezi Kerejty, Najmany, Ujgury a Ůngüty; jejich vliv u Gűjűkova dvora potvrzují i západní zprávy.

Dějiny panovníků Chitaje a Mačínu, emírů, chalífů, sultánů, králů a atabegů íránské země, Egypta, Sýrie a Maghribu, kteří byli po pět let, od počátku roku *bars-jil*, jímž je rok gepardu a jenž připadl na měsíc ša‘bán roku 639 (1242), až do konce roku *morin-jil*, roku koně, odpovídajícího ramadánu roku 643 (1246), současníky Töregene-chatun a Güjük-chána –stručně a zkratkou. Chvála Bohu, Pánu světa.⁸⁸

Dějiny panovníků Chitaje a Mačínu, kteří byli v tomto pětiletém období

Země Chitaj byla v tomto období zcela v moci Čingischánova rodu (*uruk*). Sušu, jménem poslední z tamních panovníků, byl přemožen na počátku vlády Ögedeje-kaana a dynastie toho rodu tím zanikla.⁸⁹ Panovníkem Mačínu byl v uvedené době Lizun (?) a délka jeho vlády byla tato:

Lizun: čtyřicet jeden rok; kromě sedmi uplynulých a dvaceti devíti zbývajících let –pět let.

⁸⁸. *Bars-jil* je v dvanáctiletém zvířecím cyklu rok tygra; Rašíd jej vykládá tureckým slovem *júz* („gepard“). Pětileté období 1242–1246 zahrnuje regentství Töregene a začátek Güjükovy vlády.

⁸⁹. Říše Ťin, založená Džürčeny, zanikla v roce 1234 dobytím Cchaj-čou; posledním císařem byl Aj-cung, který v obklíčení předal trůn Mo-timu, jenž padl též den. Blochet čte Rašídovo jméno jako zkomoleninu titulu Mo-ti. Mačín označuje jižní Čínu ovládanou dynastií Jižní Sung; Lizun je císař Li-cung (vládl 1224–1264).

Dějiny emírů, chalífů, sultánů, králů a atabegů, kteří byli v tomto období

Dějiny emírů

Emír Körgüz, místodržitel Chorásánu, se s jedním člověkem z Čagatajovců pohádal kvůli jakýmsi penězům (?) a pronesl hrubá slova.⁹⁰ Na základě jarlyku Ögedeje-kaana, jak bylo vylíčeno v jeho dějinách, ho proto zatkli, spoutali a odvezli. Když tam dorazili, Ögedej-kaan už zemřel, a tak ho dopravili do ordy Ulug-ev. Emírové s ním vedli *jargu*. Řekl jim: „Jestliže jste s to rozhodnout mou věc s konečnou platností, budu mluvit; jinak je lépe mlčet.“⁹¹ Proto se jeho věc zastavila a odvezli ho do ordy Töregene-chatun. Čingaj od ní tehdy utekl a Körgüz ostatním emírům, kteří měli věci na starosti, nevěnoval valnou pozornost; neměl u sebe ani žádný majetek, aby si mohl pomoci. Odvezli ho tedy do ordy Čagatajovy, a když mu prokázali vinu, popravili ho podle jasy. Ke konci života se stal muslimem. Místo něho poslali za místodržitele Chorásánu emíra Arghun-aku a za jeho náměstka ustanovili Šaraf ad-Dína Chvárazmího.⁹² A tolik o tom.

Dějiny chalífů

Na počátku uvedeného období byl chalífou z Abbásova rodu al-Mustansir bi-lláh. Mongolské vojsko vyráželo z rozkazu Bajču-*nojána* oddíl za

⁹⁰. Perské *bar sar-e púlí* lze číst i jako „u jakéhosi mostu“. Körgüz, Ujgur, byl od druhé poloviny 30. let 13. století místodržitelem Chorásánu a obnovoval tamní správu a daňovou evidenci. Džuvajní vylíčil okolnosti jeho pádu odlišně a smrt přisuzuje rozkazu Čagatajova vnuka Kara-Hülegüa.

⁹¹. *Jargu* –mongolské soudní řízení, vyšetřování a rozsudek před sborem soudců (*jargučí*). Körgüz odmítl vypovídat před sborem, který neměl pravomoc vydat konečný rozsudek.

⁹². Arghun-aka, Ojrat, spravoval Chorásán a další íránské země jménem kaanů od roku 1243 až do příchodu Hülegüa; proslul zaváděním soupisů obyvatelstva a daní. Šaraf ad-Dín Chvárazmí, jeho náměstek, byl podle Džuvajního obávaný pro svou bezohlednost při vymáhání daní.

oddílem na nájezdy do okolí Bagdádu.⁹³ Oblehli Irbil a dobyli ho útokem. Obyvatelé města se opevnili v citadele a sváděli tvrdé boje. Protože v citadele nebyla voda, lidé hojně umírali, takže je nebylo možné pohřbívat a pálili je ohněm. Mongolové, když město zpustošili, postavili proti hradbám oblévací stroje. Jakmile se to chalífa dozvěděl, vyslal jim na pomoc Šams ad-Dína Arslan-tegina se třemi tisíci jezdci. Když se Mongolové o jeho příchodu dozvěděli, nenadále se zvedli a dali se na útěk.

Chalífa se otázel právníků, zda je záslužnější pouť do Mekky, nebo svatá válka. Jednomyslně vydali *fatvu*, že svatá válka. Nařídil tedy, aby toho roku na pouť nechodili, a učenci, právníci, urození i prostí, cizinci i měšťané se věnovali střelbě z luky a výcviku ve zbraní. Dal opravit příkop a hradby Bagdádu a na hradby postavit oblévací stroje.

Mongolové se znovu vrátili, aby táhli na Irbil. Tamější obyvatelé byli zděšeni. Emír Arslan-tegin se se spořádaným vojskem postavil za městem a očekával jejich příchod. Když se to Mongolové dozvěděli, obrátili se odtamtud k Dakúku a do bagdádských krajů, vraždili, plenili a odvlékali zajatce. Šaraf ad-Dín Ikbál Šírází (?), kazatel, povzbuzoval lid ke svaté válce, až lid vytáhl.⁹⁴ Velitelem vojska byl Džamál ad-Dín Kuš-Temür a u Džabal Hamrínu se vojska setkala.

Chalífa al-Mustansir vyšel z Bagdádu, svolal urozené i prosté a promluvil k lidu: „Ze všech stran a končin táhnou na naši zemi útočníci a nepřátelé víry, a já k jejich odražení nemám nic než tento meč. Jsem odhodlán vytáhnout proti nim do boje osobně.“ Vládci a emírové odpověděli: „Chalífa se nemusí namáhat, půjdeme my, jeho služebníci.“ Všichni vytáhli a bojovali srdnatě. Mongolové se od Džabal Hamrínu obrátili na útěk; chalífovi Turci a gulámové je pronásledovali, mnoho Mongolů pobili a zajatce z Irbilu a Dakúku osvobodili. V pátek desátého džumáda al-áchira roku 640 (5. prosince 1242) zemřel velitel věřících al-Mustansir bi-lláh a na jeho místo nastoupil jako chalífa jeho syn al-Musta‘sim

⁹³ Bajču-noján vedl od roku 1241/1242 mongolská vojska v Íránu a Zakavkazsku jako nástupce Čormagana; roku 1243 porazil rúmské Seldžuky u Köse Dağ.

⁹⁴ Blochetův text má Šírází, rukopisy však též Šarábí; jde patrně o Šaraf ad-Dína Ikbála aš-Šarábího, vůdčího hodnostáře a velitele na dvoře al-Mustansira. Blochet zvažuje i čtení „Šaraf ad-Dín vytáhl a kazatel povzbuzoval lid“.

bi-lláh. A tolik o tom.

Dějiny sultánů

V Rúmu vládl sultán 'Izz ad-Dín a jeho bratr Rukn ad-Dín se odebral do služeb ke dvoru Kaana. Po nastolení Möngke-kaana dali sultánství jemu a jeho bratra sesadili.⁹⁵

V Mosulu byl sultánem Badr ad-Dín Lu'lu'a jeho moc byla na vrcholu slávy. Poslal vyslance, aby vzdal hold Kaanovu dvoru, a když Möngke-kaan usedl na trůn, propustil vyslance s velkými poctami, projevil sultánu Badr ad-Dínu Lu'lu'ovi svou přízeň a poslal mu jarlyk a *pajzu*.⁹⁶ V těchto letech dobyl sultán Badr ad-Dín Nusajbín.

V Egyptě byl sultánem al-Malik as-Sálih Nadžm ad-Dín Ajjúb, syn al-Kámila, syna al-'Ádila. Trpěl chronickou nemocí a ustavičně válčil s Franky [...].⁹⁷

V Kermánu byl sultánem Rukn ad-Dín; věnoval se spravedlnosti a nestrannosti a žádná neobvyklá událost se nepřihodila.

V Sístánu byl malikem Šams ad-Dín Kurt.⁹⁸

Dějiny králů a atabegů

V Mázandaránu [...].

⁹⁵. 'Izz ad-Dín Kajkávus II. a Rukn ad-Dín Kilidž Arslan IV., synové seldžuckého sultána Kajchusrava II.; jméno 'Izz ad-Dína chybí ve všech rukopisech a doplnil je vydavatel. Spor bratrů o trůn ukazuje, že od porážky roku 1243 o obsazení rúmského trůnu fakticky rozhodoval mongolský dvůr.

⁹⁶. Badr ad-Dín Lu'lu'vládl Mosulu nejprve jako atabeg za posledních Zengíovců, od roku 1234 samostatně až do své smrti roku 1259; včasným podřízením Mongolům si své panství uchoval. Jarlyk a pajza (pověřovací destička) potvrzovaly jeho postavení jako mongolského vazala.

⁹⁷. Za slovy „válčil s Franky“ mají všechny rukopisy mezeru. As-Sálih Ajjúb vládl v Egyptě 1240–1249 a zemřel během křížové výpravy Ludvíka IX.

⁹⁸. Tuto větu připsala do rukopisu B druhá ruka. Šams ad-Dín Kurt byl zakladatelem dynastie Kurtovců v Herátu (vládl 1245–1278); v Sístánu tehdy vládl jiný Šams ad-Dín, takže jde patrně o záměnu.

V Dijár Bakru a Sýrii ustanovili roku 639 (1241/1242) sajjida Tádž ad-Dína Muhammada Salábu (?) místodržitelem Irbilu. Téhož roku požádal Berke-chán, syn Dauletšáhův, jeden z emírů sultána Džalál ad-Dína, který velel zbytkům poraženého chvárezmského vojska,⁹⁹ o ruku dcery al-Malika al-'Ádila, matky vládce Aleppa. Ona však dala posla zostudit. Berke-chán sebral vojsko a vtrhl do jejich země. Aleppské vojsko vytáhlo a svedlo s ním bitvu u Manbidže. Chvárezmci Aleppské porazili, vraždili, plenili a odvedli zajatce. Potom vládce Aleppa a vládce Himsu společně bojovali s Chvárezmci a žádná strana nebyla poražena.¹⁰⁰

Téhož roku se někteří Chvárezmci, kteří byli v Kermánu (?), spojili v 'Áně s ostatními a Berke-chánův syn Muhammad přišel do Bagdádu do služeb chalífy a byl přijat do družiny Mudžáhid ad-Dína Ajbeka, *davátdára*.¹⁰¹ Roku 640 (1242/1243) vypukla opět válka mezi Chvárezmci a Aleppskými. Chvárezmci byli poraženi, zanechali tam ženy, děti, koně a dobytek a Aleppští získali velkou kořist.

Roku 642 (1244/1245) přitáhlo mongolské vojsko znovu do Dijár Bakru a k Chábúru, dobylo Harrán a Ruhu a Mardín získalo smírem. Šiháb ad-Dín Ghází utekl do Egypta, usadil se tam a nabyl opory.

Ve Fársu vládl atabeg Abú Bakr a zabýval se udržováním pořádku a spořádáním vojska.

⁹⁹. Tento Berke-chán (arabsky Baraka Chán) nemá nic společného s Batuovým bratrem Berkem; byl to náčelník chvárezmských žoldnéřů, kteří po smrti Džalál ad-Dína Mengüberdiho (1231) táhli Mezopotámií a Sýrií a sloužili tu jednomu, tu druhému ajjúbovskému vládci.

¹⁰⁰. Dcerou al-'Ádila byla Dajfa-chatun, vdova po aleppském vládci az-Záhirovi, která v letech 1236–1242 vládla Aleppu jako poručnice svého vnuka an-Násira Júsufa.

¹⁰¹. *Davátdár* (doslova „strážce kalamáře“) –vysoký hodnostář, jenž měl na starosti panovníkovu korespondenci a listiny; Mudžáhid ad-Dín Ajbek byl v posledních letech chalífátu nejmocnějším mužem Bagdádu.

Tiráž

Dějiny Toluj-chána a Gūjūk-chána

4. svazek řady

Rašíd ad-Dín: *Ta'riḫ-i Tūlūy Khān wa Gūyūk Khān*, ze Sborníku letopisů (Džámi at-tavárich)

Český překlad z perštiny s vysvětlivkami: umělá inteligence, podle edice E. Blocheta, *Djami el-Tévarikh ... Tarikh-i moubarek-i Ghazani, histoire des Mongols*, tome II (Gibb Memorial Series XVIII/2, Leiden –Londýn 1911), tištěné strany 198–262 Blochetovy edice. Překlad neprošel redakcí odborného historika.

Obálka: Toluj s chatun Sorqaqtani. Iluminace z perského rukopisu Rašídova Sborníku letopisů. Volné dílo.

Svazek vychází v projektu Staré texty (www.stare-texty.cz), v řadě věnované Rašídovu Sborníku letopisů.

O Starých textech

Staré texty jsou digitální knihovna českých překladů historických pramenů z volného díla –pamětí, cestopisů, kronik a dalších svědectví lidí, kteří u událostí sami byli. Knihy jsou zdarma ke stažení ve formátech EPUB a PDF na www.stare-texty.cz. Překlady vznikají s pomocí umělé inteligence; u každé knihy je uvedeno, z jakého vydání se překládalo.

O zakladateli

Staré texty založil a provozuje JUDr. Libor Petříček, advokát a milovník historie. Cílem projektu je zpřístupnit českým čtenářům původní historické prameny, tedy svědectví očitých svědků, zdarma a v češtině.

Volné šíření

Perská předloha i Blochetova edice jsou volným dílem. Tuto knihu můžete volně šířit, kopírovat, tisknout, upravovat i dále publikovat, avšak nikoli komerčně (licence Creative Commons Uveďte původ –Neužívejte komerčně 4.0, CC BY-NC 4.0). Podmínkou je uvést jako původní zdroj Staré texty s odkazem na www.stare-texty.cz, například: „Zdroj: Staré texty, www.stare-texty.cz“.

Komerční užití (prodej, placený obsah, reklama apod.) je možné jen s předchozím souhlasem provozovatele Starých textů. O souhlas lze požádat e-mailem na liborpetricek@gmail.com.

Verze 1.1 · září 2026